

סקר קרנות פילנתרופיות וגופי מימון בישראל

נאווה ברנר
אסנת חזן
אבישג רודיך-כהן
הלל שמיד

סדרת מאמרים, חוברת 11- ירושלים, תשרי תשע"א ספטמבר 2010

סקר קרנות פילנתרופיות

וגופי מימון בישראל

ברנר נאווה

חזן אסנת

רודיק אבישג

שמיד הלל

תקציר מנהלים

סקר זה בדק את מבנה הפילנתרופיה המוסדית בישראל והיקפה בשנת 2006. הסקר מתייחס לפעילות של 288 מלכ"רים, בין אם הם רשומים כעמותות, כחברות לתועלת הציבור או כהקדשים. העיסוק המרכזי של מוסדות אלה הוא גיוס כספים ממקורות שונים ומימון של יחידים וארגונים באמצעות חלוקת מענקים. הממצאים העיקרים העולים מן הסקר הם –

מקור ההכנסה העיקרי של מוסדות הפילנתרופיה הוא העברות כספיות (80%) ורק חלק קטן מקורו בהכנסות מימון מהון עצמי של המוסדות (1.5%). יתר ההכנסות מקורן במכירות של שירותים ותכניות (18%) וממקורות אחרים. רוב ההעברות הכספיות מגיעות מחו"ל (68%), ורק חלק קטן מקורו בישראל- העברות מהממשלה ומהמוסדות הלאומיים (13%), תרומות משקי בית (6%) והמגזר העסקי (5.5%), ממלכ"רים אחרים בארץ (2.5%) וממקורות לא ידועים (2.7%).

הוצאות הפילנתרופיה המוסדית בישראל מהוות 1.03% מהתמ"ג ו- 2.38% מהוצאות הממשלה לשנת 2006. מתוכן, העברות כספיות שניתנו על ידי מוסדות פילנתרופיה עמדו על 5.1 מיליארד ש"ח, שהם 0.79% מתוך התמ"ג. בין השנים 2002-2006 סך ההעברות שניתנו גדל במוצע ב-2% בכל שנה.

תחום הפילנתרופיה המוסדית מתאפיין ברמה גבוהה של ריכוזיות- 86% מכלל ההכנסות התרכזו אצל המוסדות הגדולים (המהווים רק 13% מכלל המוסדות), ו 73% מן ההעברות מחו"ל הגיעו למוסדות הללו. גם בצד ההוצאות כ- 88% מההוצאות של כלל המוסדות הן הוצאות של המוסדות הגדולים, כאשר רוב המענקים (91% מן ההעברות השוטפות, ו- 82% מהעברות ההון) ניתנו על ידי מוסדות אלה, בעוד שרק 1.5% מהמענקים ניתנו על ידי המוסדות הקטנים (54% מכלל המוסדות).

הפילנתרופיה המוסדית בישראל תומכת בסוגים שונים של ארגונים, ביניהם מלכ"רים (40% מן ההעברות) וארגונים מן המגזר הציבורי (ממשלה, רשויות מקומיות ומוסדות לאומיים) (35%). התחומים המועדפים להעברות מן המוסדות הם: רווחה (49%), חינוך (17%), בריאות (12%), אמנות, תרבות וספורט ואיכות סביבה (8%), ודת (5%).

רוב הארגונים הפילנתרופים פועלים "בכל הארץ" ואינם מוגבלים לאזור בו הם ממוקמים גיאוגרפית. יחד עם זאת, רק 33% מהפעילות הפילנתרופית מוקדשים לפריפריה.

תוכן עניינים

5.....	מבוא
6.....	סקירת ספרות
6.....	מהי קרן?.....
7.....	תפקידי קרנות
12.....	פעילות בינלאומית של קרנות
13.....	סוגי קרנות
15.....	קרנות בישראל
18.....	מטרות הסקר
18.....	מתודולוגיה
24.....	ממצאים
24.....	מוסדות פילנתרופיה בישראל בשנת 2006
25.....	היקף הפילנתרופיה המוסדית
32.....	העברות שניתנו על ידי המוסדות
40.....	תחומי הפעילות בהם פועלים המוסדות
42.....	התפלגות גיאוגרפית של הפעילות
42.....	מטרת הפעילות של המוסדות
44.....	סיכום ודין
49.....	מקורות

רשימת לוחות

- לוח 1- קרנות בבחינה השוואתית- ארה"ב אל מול מדינות אירופאיות נבחרות
- לוח 2 - תוצאות פקידה: מספר מוסדות במסגרת הסקר
- לוח 3 - סך הכנסות לפי סוג הכנסות וגודל המוסד בשנת 2006
- לוח 4 - התפלגות הכנסות לפי סוג הכנסה בשנת 2006
- לוח 5 - ממוצע הכנסות למוסד לפי סוג הכנסות וגודל המוסד בשנת 2006
- לוח 6 - סך הוצאות לפי סוג הוצאה וגודל המוסד בשנת 2006
- לוח 7 - התפלגות הוצאות לפי סוג הוצאה בשנת 2006
- לוח 8 - ממוצע הוצאות למוסד לפי סוג הוצאה וגודל המוסד בשנת 2006
- לוח 9 - סך העברות שוטפות שניתנו לפי מגזר מקבל ולפי גודל המוסד לשנת 2006
- לוח 10 - התפלגות העברות שוטפות שניתנו לפי מגזר מקבל ולפי גודל המוסד לשנת 2006
- לוח 11 - סך העברות הון שניתנו לפי מגזר מקבל ולפי גודל המוסד לשנת 2006
- לוח 12 - התפלגות העברות הון שניתנו לפי מגזר מקבל ולפי גודל המוסד לשנת 2006
- לוח 13- ממוצע העברות למוסד לפי מגזר מקבל וגודל המוסד בשנת 2006
- לוח 14 - סך העברות (שוטפות והון) שניתנו על ידי המוסדות בין השנים 2002 – 2006
- לוח 15 - אחוזי שינוי של העברות (שוטפות והון) שניתנו על ידי המוסדות בין השנים 2002 - 2006
- לוח 16 - סך עבודה והתנדבות לפי גודל מוסד בשנת 2006
- לוח 17 - עבודה והתנדבות בממוצע למוסד לפי גודל מוסד בשנת 2006
- לוח 18 - תחומי הפעילות בהם תומכים כלל המוסדות
- לוח 19 - תחומי הפעילות בהם תומכים המוסדות לפי גודל מוסד
- לוח 20 - התפלגות התמיכות לפי איזור גיאוגרפי וגודל המוסד
- לוח 21 - מטרות הפעילות לפי גודל המוסד
- לוח 22 - קרנות בבחינה השוואתית- ישראל בהשוואה לארה"ב ומדינות נבחרות באירופה

מבוא

העדר מידע שיטתי, מבוסס ומאורגן על היקפי הפילנתרופיה בישראל היווה את המניע העיקרי לעריכת סקר זה המתחקה אחר הפילנתרופיה המוסדית בישראל בשנת 2006. המרכז לחקר הפילנתרופיה בישראל באוניברסיטה העברית בירושלים הציב לעצמו, בין יתר מטרותיו, את המטרה של יצירה ובנייה של בסיס נתונים ומערכת מידע על היקף התרומות בישראל שמקורן בתורמים ובקרנות מחו"ל ומישראל. נתונים על היקף הנתינה יכולים ללמד על התמורות והשינויים המתרחשים בשדה המתהווה של הפילנתרופיה הישראלית. הם גם מלמדים על חלקה בייזום תוכניות חברתיות, במימון ארגוני המגזר השלישי ומידת השלמתה את הממשלה בקידום מיזמים לאומיים, ותמיכה באוכלוסיות בעלות צרכים ומאפיינים ייחודיים אשר השירותים שהממשלה מספקת להם אינם נותנים מענה מתאים.

הסקר המונח לפניך מתייחס רק אל הפילנתרופיה המוסדית בישראל- ארגונים רשומים המחלקים מענקים ותומכים ביחידים ובארגונים. סקר דומה מן הראוי שייערך גם לגבי הפילנתרופיה הפרטית. אם נשכיל למפות את היקפה ואת מטרותיה נבין טוב יותר את הערך המוסף של הנתינה והנדיבות בישראל, כגורמים היכולים לקדם את רווחתן של אוכלוסיות ואזרחים רבים.

היזמה לסקר נולדה במרכז לחקר הפילנתרופיה בישראל באוניברסיטה העברית כחלק מהתוכנית האסטרטגית למפות את זירת הפילנתרופיה בישראל. לצורך כך נעשתה פניה ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה בה נאספו ונותחו הנתונים. אלה מהווים בסיס להשוואות הבינלאומיות, למסקנות ולהמלצות המובאות בפרק המסכם. המאמץ המשותף הביא ליצירת חיבור זה המציג תמונה מקיפה על הפילנתרופיה המוסדית בישראל הנמצאת בתהליך של גיבוש זהותה, הייחודיות שלה, כיווני ההתפתחות ותרומתה לחברה בישראל.

סקירת ספרות

פרק זה סוקר את הספרות בנושא קרנות פילנתרופיות במספר אופנים: ראשית הוא מספק הגדרה לקרנות פילנתרופיות ומציג סקירה היסטורית קצרה של התפתחות מוסד הקרן הפילנתרופית בעולם בכלל ובישראל בפרט, ושל התפקיד אותו מילאו קרנות בתקופות שונות וכן מציג את מצב הידע באשר להיקף הפעולה של קרנות. סיווג קרנות נערך בדרכים שונות ומוצג אף הוא בסקירה, כמו גם דילמות הקשורות במעמדן של קרנות, הלגיטימציה לפעולתן והפעילות עצמה. מעט המחקר שנעשה בישראל בתחום מובא אף הוא בסקירה.

מהי קרן?

קרנות הן חלק מארגוני המיגזר השלישי. במדינות שונות ניתן למצוא מיגוון הגדרות חוקיות לקרנות המתייחסות לארגונים הממלאים תפקידים שונים בחברה, פועלים בתחומים מגוונים ומוקמים על ידי גורמים שונים. יחד עם זאת ניתן למצוא לכולם מאפיינים משותפים. המשותף לרוב הישויות השונות הנקראות קרן הוא קיומו של נכס כלשהו, אשר נתרם למטרה ספציפית, לרוב ציבורית באופייה. בכך, הקרן מהווה חלק מעולם תוכן של פילנתרופיה וצדקה. להגדרה הבסיסית של קרן, כארגון בעל נכסים פרטיים הממלא מטרת ציבורית, ישנם מספר רכיבים עיקריים (Anheier & List, 2006):

ראשית, כאמור קיומו של נכס (הון, מניות, אגרות חוב, נדל"ן) והיעדר אלמנט החברות (הקיים בארגונים אחרים ללא כוונת רווח כגון עמותות). הקמת הארגון מתאפיינת בקיומו של שטר מכר כלשהו, או מסמך משפטי אחר המתאר את הייעוד וצורת ההתאגדות המקנה לישות מטרה והמשכיות; שנית, הישות היא פרטית ונפרדת מהמדינה, איננה ממשלתית; שלישית, הישות מאופיינת על ידי ניהול עצמי; רביעית, חל עליה עקרון אי חלוקת רווחים; וחמישית, ישות זו משרתת מטרת ציבוריות (לדוגמה מעבר למעגל המשפחה והחברים של מייסד הקרן).

הקמת קרנות ופעולת קרנות (גיוס, הקצאת מענקים ותפעול) הן פעולה פילנתרופית הנבדלת מנתינה פרטית על ידי יחידים בשני היבטים עיקריים. הראשון, במיסוד של מעשה הנתינה. למרות העובדה שבחלק מהמקרים מאחורי הקמת קרנות ואף הפעולה שלהן, בעיקר בקרנות משפחתיות ותאגידיות, ישנו משקל רב לאדם הפרטי או לחברה הפרטית המייסדים את הקרן, תורמים את ההון שלה הנדרש להקמתה, או קובעים את סדר היום ומטרות הקרן, הקרן עצמה מהווה גוף מוסדי העומד בפני עצמו

ומחויב לנהלים ותקנות. ההיבט השני, מתבטא בפעולת הקרנות שהיא לרוב ארוכת טווח ומהווה תרומה מתמשכת ולא פעולה חד-פעמית.

תפקידי קרנות

קרנות פילנתרופיות, כמוסדות הפועלים לקידום מטרות ציבוריות ללא מטרת רווח, הנן חלק בלתי נפרד מהמגזר השלישי. דרך אחת להסביר את תפקידי הקרנות במדינות השונות, כמו גם את מספרן והיקף הפעילות השונה של קרנות במדינות השונות, היא בהתאם למודל משטרי הרווחה שניסח אספינג-אנדרסן (Esping Anderson, 1990) ומודל יחסי המדינה וארגוני המגזר השלישי של סלומון ואנהייר (Salamon & Anheier, 1998). בהתאמה נוסחה מסגרת מקבילה של יחסי קרנות-ממשלה (Anheier, 2001; Anheier & Daly, 2006):

1. במדינות רווחה סוציאל דמוקרטיות מספר הקרנות הוא יחסית גדול וקרנות מקבלות תפקיד חשוב כהשלמה או תוספת לפעילות הממשלה. זאת מתוך קבלת עליונות המדינה בנושאים חברתיים. האחריות נותרת באופן בלעדי בידי המדינה.
2. במדינות שמרניות (גרמניה וצרפת) המדינה מתחלקת מראש עם גורמים נוספים (בעלי כוח ותמיכה כגון איגודים מקצועיים, הכנסייה וכו') באחריות לאספקת שירותי רווחה. במסגרת זו לקרנות תפקיד תומך במדינה ובארגוני המגזר השלישי הקשורים אליה והן אף מתפקדות כחלק ממערכת הרווחה והחינוך.
3. במדינות ליברליות (ארצות הברית ובריטניה) הקרנות נתפשות כמערכת מקבילה לממשל והן משמשות חלופה לזרם המרכזי של המדינה. בכך הן מאפשרות ל"הילחם" בנטיות המונופוליסטיות של המדינה.
4. במדינות ריכוזיות (יפן), אשר אינן מעודדות קיומו של מגזר שלישי מפותח, קרנות אינן פועלות במנותק מהמדינה. ישנה מערכת מגבילה ומסורבלת להקמת קרנות וקרנות שקיימות פועלות במסגרת פורמאלית ונוקשה יחסית.

דרך נוספת להסביר את קיומן של קרנות, המושפעת מהמודל של אנהייר ושותפיו, מתבססת על מרחב הפעולה שהותירו לקרנות ולמגזר השלישי שני המגזרים הנוספים, הממשלתי והעסקי-השוק. התפקידים שקרנות ממלאות הם אפוא אלה ששני המגזרים האחרים אינם יכולים או אינם רוצים למלא. קרנות, לפיכך מסירות ביקושים מהמדינה ומתמודדות עם כשלון השוק. הן דואגות לאוכלוסיות

עניות, אשר אינן יכולות לקבל מענה לצרכיהן במסגרת השוק החופשי, וחלשות מידי כדי להשפיע בזירת קביעת המדיניות הציבורית ולהוות שחקן משמעותי מול כוחות המדינה. על כך טוען פרוויט כי זהו הסבר חלקי בלבד לפעולתן של קרנות מפני שקרנות ממלאות תפקידים נוספים. כמו כן, לטענתו, אם ההצדקה לקיומן של קרנות היא שהן פועלות במרחב שהותירו להן המגזרים האחרים, אזי שבדרך זו משמרות ומשרתות מנגנוני כוח שהתקיימו והשתמרו בחברות אלה (Prewitt, 2006).

במקום לתאר את תפקידי הקרנות רק אל מול השוק והממשלה מציעים פרוויט (Prewitt, 2004; 2006) וחוקרים נוספים (Frumkin, 2006) מספר תפקידים עיקריים אחרים לקרנות: חלוקה מחדש של המשאבים הלאומיים, עידוד לחדשנות, לפלורליזם ולשינוי חברתי.

חלוקה מחדש

בעצם חלוקת המענקים, קרנות מעבירות משאבים מבעל ההון (התורם) לציבור הרחב בכלל ולאוכלוסיות מעוטות הכנסה בפרט. בכך מתבצעת חלוקה מחדש של משאבים לאומיים בנוסף על מנגנון המיסוי (חלוקה אנכית) (Prewitt, 2006). יש המבקרים תפקיד זה וטוענים כי האפקט החלוקתי של הקרנות אינו מובהק מבחינה אמפירית ולא ברור עד כמה קרנות תורמות לחלוקה מחדש. כמו כן יש לשאול האם תפקידן של קרנות ככלי לחלוקה מחדש הוא מוצלח יותר מזה שממלאת המדינה באמצעות מיסוי ובאיזו מידה יש לעודד פעולה של קרנות באמצעות הטבת מס (Wolpert, 2006).

עידוד חדשנות

קרנות בעלות משאבים עצמאים והון עצמי משוחררות מהלחצים והמגבלות הכלכליות המוטלות על ארגונים למטרת רווח או מוסדות ציבוריים. הן מספקות לארגונים החברתיים והאזרחיים את היכולת ליטול על עצמן סיכון ולפעול מחוץ לקונצנזוס בדרכים חדשניות על מנת לקדם שינוי חברתי או אחר. היכולת שלהן לפעול ללא תלות במשאבים חיצוניים מאפשרת להן לפעול בדרכים יצירתיות למציאת מענה לצרכים שונים. באותו אופן הן דוחפות את ארגוני החברה האזרחית לחדשנות ולפיתוח יוזמות חדשות ומקוריות בעזרת כספים המיועדים למטרות אלו ולא לתחזוקת הארגונים.

שינוי מדיניות ושינוי חברתי

לקרנות תפקיד במתן מענה מהשורש לבעיות חברתיות הן באמצעות השפעה על מדיניות ציבורית והן באמצעות עבודה "מלמטה" עם קהילות וארגוני החברה האזרחית למתן כלים והעצמה. מבחינה היסטורית, לקרנות הייתה תרומה משמעותית במספר תחומים בארצות הברית בסוף המאה ה-19

וראשית המאה העשרים (ספריות ציבוריות, בריאות, מחקר וכו'). יחד עם זאת, בפרספקטיבה של זמן ובהיעדר מדדים ברורים למדידת ההשפעה, לא ברור באיזו מידה הן אכן יצרו שינוי חברתי, ומה חלקן והערך המוסף שלהן ביצירת שינויים אלה לעומת גופים אחרים שפעלו באופן עצמאי או במשותף עם הקרנות. טענה אחרת היא כי קרנות פועלות בשולי שינויים חברתיים חשובים ובמסגרת זו הן תרמו תרומה משמעותית (לדוגמה מאבק התנועה לזכויות האזרח בארצות הברית בשנות ה-60 של המאה ה-20).

עידוד פלורליזם ושימור מסורות ותרבויות.

יתרון נוסף המשמש להצדקת קיומן של קרנות הוא היכולות שלהן להפלות לטובה אוכלוסיות מסוימות או מסורות מסוימות בחלוקת המשאבים שלהן. זאת, בניגוד למוסדות ציבוריים (Smith, 1999). קהילות יכולות באמצעות קרנות לקיים מוסדות ושירותים העונים על צרכים מסוימים וייחודיים בלי להזדקק למדינה ובלי לערב אותה בשיקולים של אפליה ושוויון (Anheier, 2001).

תפקידים אלה נעשים בעיקר במתכונת של מימון המגזר השלישי. קרנות המחלקות מענקים מפנות את רוב המשאבים שלהן לארגוני המגזר השלישי (Prewitt, 2006). יחד עם זאת, כאשר בודקים את הארגונים הנתרמים עצמם מסתבר שמענקים מקרנות מהווים רק חלק קטן מההכנסות של הארגונים מפילנתרופיה (היתר מגיע מתרומות של הציבור הרחב וחברות עסקיות וירושות) בנוסף על הכנסות ארגונים ממקורות נוספים- הכנסות עצמיות ומימון ממשלתי. למשל, ב-2008 היו מענקי קרנות רק 13% מכלל ההכנסות מפילנתרופיה בארה"ב (GivingUSA 2009).

קרנות בפרספקטיבה משווה

קשה מאוד לספק תמונה השוואתית של קרנות מאחר ואין מקורות מידע מבוססים ושיטתיים בכל המדינות וישנו חוסר עקביות באיסוף ובהצגת המידע האמפירי. בעוד שבארה"ב ובבריטניה נושא השקיפות ביחס לקרנות ופילנתרופיה מבוסס חוקית ומעשית במדינות אחרות אין זה המצב (Heydemann & Topler, 2006)

הדבר נובע מהבדלים במידת הלגיטימציה וביסוס הפרקטיקה של הפילנתרופיה בכלל וקרנות בפרט במסורת של אותן מדינות, אך בעיקר (ולמעשה הדברים קשורים זה בזה) מן ההבדלים ביחס של ממשלות לקיומן ופעילותן של הקרנות. עם התפתחות המדינה המודרנית היא התמודדה עם קיומן של

קרנות בדרכים שונות- במדינות מסוימות, לדוגמה צרפת, ספרד, פורטוגל ובלגיה, קרנות נתפסו כאיום ונעלמו מהמרחב הציבורי, בעוד שבמדינות הנורדיות הותירו מרחב פעולה לקרנות בתחום החינוך, הבריאות והרווחה. המדינה בה התפתחה ונשמרה מסורת של קרנות היא בריטניה אשר יצרה גם מסגרת חוקית התומכת בקיומן של קרנות ומנגנונים לרגולציה ודיווחיות (Smith & Borgmann, 2001).

נראה שככל שמידת הלגיטימיות של קרנות גדולה יותר, וקיומן מעוגן בחיים החברתיים ובמערכת החוקים באמצעות מוסדות משפטיים והטבות מס שונות, כך קיים מידע רב יותר וזמין יותר על התופעה. יוצא אפוא, שבעוד שבארה"ב ובבריטניה המידע על קרנות מבוסס ושיטתי במדינות אחרות הוא מבוסס על סקרים חלקיים או אומדנים.

ידוע כי בשנת 2003 היו בארה"ב 66,000 קרנות, בעלות נכסים של 477 ביליון \$ והן חילקו מענקים על סך \$30 ביליון (Foundation Center, 2005). יש לציין כי 25 הקרנות הגדולות היו אחראיות ליותר מ- 25% מכלל הנכסים של קרנות בארצות הברית. המידע המפורט בארה"ב על פעילות קרנות נובע מכך שקיימת בה סביבה פוליטית תומכת בקיומן של קרנות, תקנות של הקונגרס לגבי דיווחיות ושקיפות ומסורת ארוכה של פעילות קרנות. כל אלו הביאו לקיומו של מערך נתונים מפורט באמצעות דיווחים לרשויות המס.

ספרות על קרנות קיימת גם ממדינות נוספות בהן בריטניה, גרמניה ומדינות צפון אירופה, אך מידע זה הנו חלקי (Heydemann & Toepler, 2006). מהנתונים החלקיים הקיימים עולה כי קרנות משגשות במדינות רבות באירופה, אשר חלקן "מתחרות" בארצות הברית ובבריטניה על כמות הקרנות ביחס לאוכלוסיה. אנהיייר (2001) מעריך את מספר הקרנות ב- 19 מדינות אירופאיות (כולל תורכיה) ב- 80,000. השונות במספר הקרנות למדינה גדולה מאוד ונעה בין 400 קרנות בצרפת ל- 9,000 קרנות בבריטניה ו- 30,000 בשבדיה (Anheier, 2001). יחד עם זאת, חוקר אחר בשבדיה טוען כי מכלל עשרות אלפי הקרנות הרשומות, רק ל- 15,000 נפח פעילות כלכלי משמעותי (Wijkström, 2004).

לוח 1: קרנות בבחינה השוואתית- ארה"ב אל מול מדינות אירופאיות נבחרות*

מס' קרנות ל- 100,000 נפש	הוצאות כאחוז מה- GDP	מענקים כאחוז מהכנסות מגזר המלכ"רים	נכסי קרנות לנפש	
3	0.07			בלגיה
1	0.15			צרפת
10	1.50	1.80	€ 354	גרמניה
2			€1,340	איטליה
5		2.11		הולנד
15	0.60			ספרד
200			€1,500	שבדיה
111			€1,389	שווייץ
16		2.81	€536	בריטניה
17-19				ממוצע אירופאי
22	0.24	1.49	\$1,612	ארה"ב

* מתוך Heydemann & Topler, p. 8, 2006

כאשר נבדק מס' הקרנות ביחס לאוכלוסיה נמצא כי בעוד שבארה"ב ניתן למצוא כ- 22 קרנות ל- 100 אלף תושבים, באירופה ניתן למצוא, ממוצע של 17 קרנות ל- 100 אלף איש בשנות רבה שנה בין 3 ל- 200 קרנות פר 100 אלף תושבים. בנוסף, כאשר נבחנת הוצאת קרנות כחלק מהתמ"ג עומד בארה"ב אחוז ההוצאה של קרנות על 0.24 מהתמ"ג לעומת 0.60 בספרד ו- 1.50 בגרמניה. גם כאשר בוחנים את חלקן של קרנות במימון מגזר שלישי נמצא כי האחוז בארה"ב נמוך יותר מגרמניה, בריטניה והולנד. יחד עם זאת, כמות הנכסים לנפש של קרנות בגרמניה ובבריטניה מטעה מאחר ונכסים רבים הנם לא כספיים (נדל"ן) או במתכונת של מניות בחברות פרטיות כך שנתון זה חלקי.

קשה להסיק מנתונים אלה באופן וודאי מאחר ובין השאר קיימים הבדלים גדולים בנושא ההגדרות של קרנות בין ארה"ב ומדינות אחרות. בנוסף להבדל הקיים בארה"ב בין קרנות מחלקות מענקים וקרנות תפעוליות, אשר לא קיים באירופה. הבדל נוסף הוא ביחס לקרנות הניזונות מהממשלה אשר אינו נכלל בארה"ב בחישוב של הקרנות אך למעשה מהווה דוגמא לקרנות לא מעטות באירופה. כמו כן יש הבדל משמעותי ביחס לנושא הנכסים של הקרן. בעוד שבארה"ב קיומו של נכס ראשוני המבוסס על הון הוא התנאי הראשוני לקיומה של קרן (ולפיכך ליכולת שלה לספק מענקים) באירופה נצפים מודלים אחרים בהם הנכס יכול להיות גם מסוגים אחרים- נדל"ן, אוסף אמנות וכדומה.

פעילות בינלאומית של קרנות

מלבד התפקיד המקומי של קרנות במדינות בהן הן פועלות, תפקיד הממלא נפח עיקרי מהיקף הפעולה שלהן, קרנות פועלות, במידה הולכת וגוברת, גם בזירה הבינלאומית (Anheier & Daly, 2004). בפעילות בינלאומית של קרנות, או במה שמכונה גם "פילנתרופית חוצת גבולות", הכוונה היא למענקים שניתנים על ידי קרנות (לרוב ממדינות המערב) למדינות זרות, קרי מדינות שאינן המדינה בה הקרן רשומה ופועלת. מענקים אלה יכולים להינתן לארגונים מקומיים במדינות הזרות עצמן כמו גם לארגונים בינלאומיים (האו"ם על רשויותיו, ארגון הבריאות העולמי וכדומה) או לארגונים ממדינות מערביות שונות (בעיקר אך לא רק) הפועלים במדינות זרות (לדוגמה עמותת אמריקאית הפועלת במזרח אסיה, או העמותה הישראלית "תבל בצדק" הפועלת במדינות עולם שלישי). באופן זה הפילנתרופיה ממלאת תפקיד גלובלי. נתוני מרכז הקרנות האמריקאי מצביעים על גידול מתמיד בהיקף על מענקים בינלאומיים הניתנים על ידי קרנות אמריקאיות מאז שנות ה-90 (Renz & Atienza, 2006). בשנת 2005 הגיעו המענקים הבינלאומיים של קרנות אמריקאיות ל-3.8 מיליארד דולר (שם). תחומי היעד העיקריים של מענקים בינלאומיים הניתנים על ידי קרנות אמריקאיות הן בריאות (30%), חינוך (17%), פיתוח בינלאומי (12%) וסביבה (10%). יש לציין כי פעילות קרן גייטס, הקרן הגדולה בעולם, מהווה שיעור ניכר מהיקף הפעילות הבינלאומית של קרנות אמריקאיות, והעניין שלה בבריאות משפיע גם על תחומי היעד הבינלאומיים של קרנות אמריקאיות.

הבחנה חשובה כאשר עוסקים בפילנתרופיה מפרספקטיבה גלובלית היא בין "הצפון הגלובלי" ו"הדרום הגלובלי" (Anheier & Daly, 2004; Dulany & Winder, 2001). הצפון הגלובלי מורכב ממדינות כמו ארה"ב, קנדה, מדינות מערב אירופה, יפן אוסטרליה ומדינות מפותחות אחרות. בקרב הצפון, למרות הבדלים בסוג הקרנות ובתפקידים המקומיים שהן ממלאות ביחס למדינה, יישנו ייצוג ניכר (והולך וגובר) למודל האמריקאי של קרנות המחלקות מענקים או של קרנות תפעוליות ומעורבות. בדרום הגלובלי, אשר כולל מדינות מתפתחות דוגמת אפריקה, אסיה ודרום אמריקה, לעומת זאת, קרנות מקומיות כמעט שלא קיימות. גופי המימון הקיימים הם מעין סניפים ונציגויות של קרנות ממדינות הצפון. מלבד העובדה שבמדינות הדרום קיימים משאבים מועטים לקיומה של פילנתרופיה פרטית, ישנם סייגים ומגבלות נוספות לקיומן של קרנות- היעדר מסגרת חוקית, פוליטית ופיננסית התומכת בקיומן של קרנות והיעדר תמריצים כלשהם להקמת קרן (שם).

ישראל, למרות היותה מדינה מערבית מפותחת, מהווה יעד לפעילות פילנתרופית שכזאת החורגת מהדפוסים הרגילים של פילנתרופית חוצת גבולות המופנה בעיקר למדינות מתפתחות ומדינות חבר העמים לשעבר. 15% מהמענקים של קרנות בריטיות בשנת 2001 ניתנו לישראל (Pharoah, Brophy & Ross, 2001:593 בתוך Anheier & Daly, 2004). גם מארה"ב מופנים משאבים רבים לישראל, אם כי בשיעור הולך ויורד. בעוד שבשנת 2008 ניתנו לישראל כ-60 מיליון \$ במסגרת 283 מענקים, בשנת 2007 ניתנו כ-75 מיליון \$ במסגרת 435 מענקים¹. ישראל נמצאת במקום ה-9 מבין המדינות הזוכות למענקים מארה"ב, ולפניה ברשימה שוויץ, אנגליה, הודו, קנדה, סין, איטליה, דרום אפריקה וגרמניה. יחד עם זאת, רוב המשאבים הניתנים למדינות מערביות אחרות מופנים לארגונים בינלאומיים הפועלים במדינות מתפתחות ולסיוע בינלאומי (World Health Organization, Global Alliance for Improved Nutrition, International AIDS Society, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources), בעוד שהמענקים לישראל מופנים לצרכים פנימיים. בהשוואה למדינות אירופאיות אחדות הנהנות ממענקים בינלאומיים והמהוות גורם מתווך לכסף המופנה לאפיקים שונים, ישראל היא ברוב המקרים ה"יעד הסופי" לתרומה.

סוגי קרנות

נהוג למיין קרנות על פי מספר קריטריונים - הפעולה אותה הקרן מבצעת, השייכות הארגונית ו/או הגורם המקים של הקרן (Anheier & Toepler, 1999; Anheier & List, 2006) ותחום הפעולה של הקרן (Pinter, 2001).

הבחנה לפי הפעולה העיקרית של הקרן

על פי הפעולה העיקרית של הקרן, קרנות מחולקות לשלוש קטגוריות עיקריות (Anheier & List, 2006) -

- א. קרנות מחלקות מענקים (Grant making foundations). זוהי לרוב הקרן המודרנית אליה מתייחסים במונח קרן. מודל זה התפתח בארצות הברית בסוף המאה ה-19 והתפשט גם באירופה לאחר מלחמת העולם ה-2.

¹ http://foundationcenter.org/findfunders/statistics/gs_geo_int.html

- ב. קרנות תפעוליות (Operating foundations). אלו הן קרנות המפעילות פרויקטים ותוכניות, לעיתים בצמוד למוסדות צדקה (בתי יתומים, בתי חולים, ספרייה, מוסדות חינוך וכדומה).
- ג. קרן משולבת – זו היא קרן המפעילה פרויקטים ובמקביל מחלקת מענקים בהיקף ניכר.

בעוד שבארה"ב 90% מהקרנות עוסקות בחלוקת מענקים (Anheier & Daly, 2006) באירופה המצב הוא הפוך – מרבית הקרנות הן תפעוליות או כאלה העוסקות במקביל בחלוקת מענקים והפעלת פרויקטים. בעוד שההגדרות החוקיות באירופה אינן מבחינות בין קרן תפעולית לקרן מחלקת מענקים רשויות המס האמריקאיות מבחינות בין שני סוגי הקרנות (Anheier & Toepler, 1999; Toepler, 1999), דרך אחת להבחין בין קרנות תפעוליות ומחלקות מענקים כאשר החוק אינו עושה זאת היא על פי מספר מקבלי המענקים. כאשר קרן מחלקת מענקים למוסד אחד בלבד הרי היא תומכת בפעילות המוסד ולמעשה פועלת כקרן תפעולית.

הבחנה לפי הגדרה ארגונית

על פי ההגדרה הארגונית והגורם המקום של הקרן, קרנות מסווגות לשתי קטגוריות עיקריות (Anheier & Toepler, 1999) – "קרנות פרטיות" ו"קרנות ציבוריות".

קרן פרטית הוקמה על ידי ישות פרטית, כאשר ישנם שני סוגים עיקריים של קרנות פרטיות – קרן פרטית/ משפחתית וקרן תאגידית.

א. קרן פרטית או עצמאית נקראת לעיתים גם קרן משפחתית, מוקמת על ידי יחידים או משפחות התורמים נכסים על מנת לקדם מטרת ציבוריות. לרוב מדובר בקרן צמיתה המעניקה מענקים מפירות הקרן.

ב. קרן תאגידית מוקמת על ידי חברה עסקית, ובדומה לקרן פרטית היא מעניקה בעיקר מענקים המיועדים למטרות ציבוריות. יחד עם זאת, לרוב אין מדובר בקרן צמיתה אלא בקרן הניזונה מהתקציב השנתי של הארגון העסקי המקום.

קרן ציבורית מוקמת על ידי ישות ציבורית וגם היא מתחלקת לשני סוגים, קרן ציבורית וקרן קהילתית.

א. קרן קהילתית היא קרן הקשורה לקהילה גיאוגרפית מסוימת או קהילת תוכן (תחום עניין, קהילה דתית, תפישות עולם פוליטיות או חברתיות וכדומה) ומטרתה להוות אמצעי לגיוס תרומות

ופיתוח אותה קהילה או מטרה חברתית כלשהיא. הדבר נעשה כאשר הקרן מחלקת מענקים על פי המדיניות הרשמית שלה.

ב. קרן ציבורית היא קרן המוקמת על ידי המיגזר הציבורי על מנת לקדם נושאים שאינם חלק מהפעילות השוטפת של הממשלה או השלטון המקומי, אך יש למגזר הציבורי אינטרס בקידום.

הבחנה לפי תחום הפעולה של הקרן

הבחנה נוספת היא על פי התחום הממומן על ידי הקרן. כאשר מיינים קרנות על פי התחום או הסקטור הממומן, הדבר מסייע במידת מה לבחון כיצד קרנות פועלות ומהן תוצאות הפעולה (Prewitt, 2006). פורום הקרנות האמריקאי (The foundation center), מקור המידע העיקרי על קרנות בארה"ב, מבחין בין עשרה תחומי פעולה עיקריים: תרבות ואומנות, חינוך, סביבה, בריאות, שירותים חברתיים, נושאים בינלאומיים ופיתוח, מדעים וטכנולוגיה, מדעי החברה, דת ו"שיפור חברתי" (public/ social benefit)- תחום כללי הכולל פרויקטים לקידום החברה (פילנתרופיה והתנדבות, פיתוח קהילתי, נושאים רב-תחומיים וזכויות אדם).

יחד עם זאת להבחנה כזאת תרומה קטנה יחסית להבחנה בין קרנות מאחר וקרנות רבות, בעיקר הגדולות, פועלות ביותר מתחום אחד וניתן לסווגן כקרנות "רב תחומיות" או "רב משימתיות". גם קרנות קטנות אינן פועלות בתחום אחד בלבד והן פעמים רבות מכסות קשת רחבה של תחומים בקהילות המקומיות בהן הן פועלות. קרנות המתמקדות בתחום אחד בלבד הן לרוב הקרנות הבינוניות "המתמחות" בתחום מסוים כגון מחקר במדעי החברה, לדוגמה קרן ראסל סאג', או נוער וצעירים, לדוגמה קרן גנדיר בישראל (Prewitte, 2006).

קרנות בישראל

היסטוריה של קרנות בישראל

עם הקמת המוסדות הלאומיים² ועם הקמת המדינה והשנים שלאחר מכן, היה לתרומות של יהודי התפוצות תפקיד חשוב במימון וביסוס היישוב הציוני בארץ ישראל (Berkowitz, 1996; Stock,)

² המוסדות הלאומיים, הם שורה של ארגונים אשר הוקמו בתקופת המנדט על ידי התנועה הציונית כחלק מהפרויקט הציוני על מנת להוות תשתית להקמת המדינה ועל מנת לספק תמיכה ובסיס כלכלי לתנועה הציונית- ההסתדרות הציונית העולמית, הסוכנות היהודית, קרן קיימת לישראל וקרן היסוד. מוסדות אלה הוקמו כמוסדות לא ממשלתיים תחת חסות

1987). נוצרו מנגנונים שונים לגיוס כספים ולתרומות, שהחשובים בהם הן הקרנות הלאומיות (קק"ל וקרן היסוד), הארגונים היהודיים (ג'וינט, הדסה) והמגביות (חסקי-לוונטל וקבלו, 2009).

בשנים שלאחר מכן המשיכה הפילנתרופיה למלא תפקיד חשוב בישראל- הן תרומות מחו"ל של יהדות התפוצות והן תרומות בישראל במסגרת מסעות ומגביות לגיוס משאבים לטובת עמותות שונות שנוסדו במטרה לענות על צרכים שונים בחברה הישראלית, כמו האגודה למלחמה בסרטן, אק"ם ועמותות אחרות (חסקי-לוונטל וקבלו, 2009). בעשורים האחרונים אנו עדים לצמיחתם של ארגוני מימון עצמאיים בישראל, קרנות תאגידיות, משפחתיות, ציבוריות וקהילתיות אשר מגייסות, מתווכות ומפנות תרומות שגויסו לתוכניות ולמיזמים חברתיים ואחרים (גדרון ואח, 2006).

מחקרים קודמים

יש להדגיש כי ההתייחסות לקרנות פילנתרופיות כמוסד בפני עצמו היא בעיתית בישראל ממספר סיבות. ראשית, לא קיים בישראל רישום משפטי נפרד לקרן וההחלטה בנושא קיום מוסד "עמותה קרן" נדחה. שנית, לא כל ארגוני המימון נושאים בשמם את המלה "קרן" ולא ניתן להבחין ביניהם ובין ארגונים אחרים על בסיס השם. בנוסף, למעשה אין כל חובה העומדת מאחורי השימוש במונח ולכן יכולים להימצא גופים העושים שימוש במילה "קרן" בשמם מבלי שהם רשומים כעמותה. שלישית, בניגוד למדינות אחרות, אין לקרנות הטבות מיסוי ייחודיות.

הטבת המס הקיימת היא זיכוי בשיעור של 35% על תרומה מעל רצפה של 300 ₪ ועד לתקרה של שבעה וחצי מליון ₪ (נכון לשנת 2010) למוסדות המוכרים ע"פ סעיף 46 לפקודת מס הכנסה כמוסדות ציבור. אולם, בפועל קרנות אינן נהנות מהטבה בגין מענקים שהן מחלקות, כיוון שקרנות הן מלכ"רים והן פטורות בלאו הכי ממס. הנהנים מהטבה זו, בתנאי שהקרן/ מוסד המימון זכאי על פי תנאי רשויות מס ההכנסה, הם מי שתורם לקרנות הללו (אנשים פרטיים וחברות).

במסגרת המלצות הועדה לבחינת הקמת מוסד עמותה-קרן (מינהל הכנסות המדינה, 2009) הומלץ שלא להעניק למוסד הקרן מעמד מיוחד הקשור בהטבות מיסוי ולהסתפק בהטבת המס הקיימת על תרומות. אם כן, כאשר אנו משתמשים במושג קרן אנו למעשה מתייחסים לשורה של ישויות נפרדות מבחינה

המנדט הבריטי והתבססו על תרומות מיהודי העולם (לסקירה ראה קבלו, 2009). ולאחר קום המדינה המשיכו מוסדות אלה לפעול אך תוך שינוי בתפקידם ובמעמדם (חסקי-לוונטל וקבלו, 2009).

משפטית- עמותות וחברות לתועלת הציבור אשר עוסקות בחלוקת מענקים ואחת מהמטרות העיקריות שלהן היא פילנתרופיה ומימון; הקדשים מהתקופה העותומאנית; קרנות זרות הרשומות בחו"ל אך פועלות בישראל (לעיתים תוך שהן רשומות בישראל כעמותה ולעיתים מבלי כל רישום וסטטוס בישראל). כמו כן, קיימת תופעה מתפתחת של קרנות ישראליות משפחתיות.

יחד עם זאת, המחקר בתחום נמצא בראשיתו ועד כה נעשה רק מחקר ראשוני מקדים (גדרון ואח', 2006). המחקר העריך את מספר ארגוני המימון הרשומים בישראל כמלכ"רים ב- 6,377 מתוכם 60% פעילים. המחקר בחן את פעילותם של קרנות וארגוני מימון ישראלים בנושאים הבאים: תחומי הפעילות, פריסה גיאוגרפית, רישום במרשם העמותות וההקדשות לאורך ציר זמן, אחוז הקרנות והארגונים המוכרים כמוסד ציבורי לצורך תרומות, היקף תשלומי השכר בהם וההקצאות הממשלתיות לטובתם. נמצא כי שלושת התחומים העיקריים לפעילות הקרנות הם רווחה, חינוך ותרבות. בנוסף, המחקר העריך כי בישראל פועלות כ- 1,500 קרנות זרות, חלקן רשומות בישראל כעמותות וחלקן לא. המחקר בחן באופן איכותני 28 קרנות, חלקן זרות ורואיינו נציגיהם של משרדי ממשלה המקיימים קשרים עם קרנות אלה. המחקר לא סיפק תמונה על היקף הפעילות הכלכלית של קרנות, אשר אינו נמדד בהוצאות שכר אלא בגיוס המשאבים ובחלוקת המענקים שלהן. כמו כן, טיב היחסים הכלכליים עם הממשלה (מענקי השלמה matching), מטרות הקרנות וכדומה לא זכו להתייחסות.

מטרות הסקר

א. ללמוד על היקף הפעילות הכספית של קרנות וארגוני מימון בישראל בשנת 2006.

1. מקורות ההכנסה של הארגון

2. הוצאות הארגון

3. היקף המענקים / תמיכות / תרומות שהארגון נתן מכלל ההוצאות

ב. ללמוד על יעדי המענקים המועדפים

1. אוכלוסיות יעד ותחומים.

2. סוג הנהנים- אנשים פרטיים, ארגונים ללא מטרת רווח, ארגונים למטרת רווח

והממשלה על מוסדותיה.

ג. ללמוד מהן המטרות שקרנות מבקשות לקדם

ד. לאפיין את התפלגות המענקים על פי מיקום גיאוגרפי

מתודולוגיה

על מנת לטייב את סיווג המלכ"רים אשר רשומים כפעילים בתחום הפילנתרופיה במאגר כלל המלכ"רים בישראל, הסקר נערך בשני שלבים:

שלב א' – בניית המסגרת והוצאת המדגם.

שלב ב' – איסוף נתונים מן המלכ"רים שעלו במדגם, ועיבודם.

שלב א' – בניית המסגרת והוצאת המדגם

1.1 סיווג המסגרת הראשונית

עד כה נסקרו מלכ"רים מתחום הפילנתרופיה (להלן, מוסדות פילנתרופיה) במסגרת סקר מלכ"רים שבו נסקרו מלכ"רים מכל תחומי הפעילות (חינוך, בריאות, רווחה, איכות סביבה וכן הלאה), ו"פילנתרופיה והתנדבות" היווה אחד מתוך 11 תחומי פעילות. סקר מלכ"רים נערך על מדגם של כ – 20% מן המלכ"רים. שיטת הדגימה היתה על פי השכר המשולם במלכ"רים. השכר משמש לנתון **גודל לדגימה**. כלומר, ארגונים עם שכר גבוה נבחרים כוודאיים, ומקבוצת הארגונים עם שכר בינוני או 0, מוציאים מדגם, ואח"כ מנפחים את הנתונים לפי נתון השכר.

כיוון שמוסדות פילנתרופיה נותנים מעט שירותים, אך יכולים להעביר סכומי כסף גדולים, נתון השכר לא מייצג נאמנה את היקף הפעילות שלהם. על מנת לייצג באופן מהימן יותר את פעילותם היה צורך במציאת נתון גודל לדגימה אחר, כמו סך הוצאות, או סך הכנסות, או סך העברות (מענקים שניתנו על ידי המוסדות). לשם כך נערך השלב הראשון של סקר פילנתרופיה.

בשלב זה, צולם טופס שמגישים המוסדות למס הכנסה (טופס 1215), ובו הם מסכמים את הנתונים הכלכליים של הפעילות: הקצבות מן הממשלה, תרומות שהתקבלו בארץ ובחו"ל, העברות לארגונים אחרים וליחידים, שכר, הוצאות מימון וכו'. כמו כן במרבית הטפסים ישנו פירוט מילולי על הפעילות של המלכ"ר. מתוך כ- 800 מלכ"רים שהיו רשומים כפעילים וסווגו בתחום ה"פילנתרופיה והתנדבות" בשנת 2004, אותרו טפסים של 645 ארגונים. לאחר הקלדת הנתונים מתוך הטפסים, נערכה בדיקה מהו נתון הגודל לדגימה המתאים ביותר – כלומר איזה נתון מתואם בצורה הטובה ביותר עם שאר המשתנים הכלכליים. נמצא, בהתאם להנחת העבודה, שהשכר אינו נתון גודל מיטבי לדגימה עבור מוסדות פילנתרופיה, ואילו סך ההכנסות וההוצאות הוא הנתון הטוב ביותר.

בסיום שלב זה נבחרו המוסדות אשר נמצאו פעילים גם בשנת 2006, ואשר עסקו בפועל במתן סיוע כספי (הוצאו מן המסגרת מוסדות אשר העיסוק המרכזי שלהם היה בהתנדבות או בנתינה בעין – מתן שירותים ומוצרים במחירים נמוכים). מסגרת הסקר שעברה לשלב השני של הסקר כללה 536 מוסדות.

1.2 הוצאת מדגם

משתנה הגודל לדגימה בסקר זה הוא הסכום של ערכי הוצאות והכנסות לשנת 2004. כאשר היו ערכים חסרים עבור משתנה הגודל, ערכים אלו נזקפו. בתכנון המדגם, בכל תחום משנה חולקו הארגונים לשכבות גודל. שכבות שנדגמו בהסתברות ושכבות של ודאיים. סה"כ נדגמו 202 ארגונים, 148 מהם ודאיים.

שלב ב' – איסוף נתונים מן המלכ"רים שנפלו במדגם, ועיבודם

2.1 שיטת איסוף הנתונים – שאלון נייר

בשלב השני של הסקר, נשלח שאלון נייר לכל המוסדות במדגם (202 מלכ"רים). השאלון כלל שאלות על מהות הפעילות של המוסד, על הכנסות והוצאות המוסד בשנת 2006 וכן שאלות על יעדי

המענקים וההעברות שהמוסדות נותנים: למי הם מעבירים כסף - לארגונים, או ליחידים? מהם תחומי הפעילות של הארגונים המקבלים מהם כסף? כמה כסף הם מעבירים? מהם סכומי ההעברות הגדולים ביותר שהם נותנים ולאן הם מגיעים? מהי הפרישה הגיאוגרפית של מקבלי המענקים, והאם הם מבקשים מענקים תואמים מגופים צד שלישי? (ראה שאלון מצורף).

2.2 תוצאות פקידה

מתוך הסקר, ניתן לחלק את האוכלוסייה לארבע קטגוריות:

- א. "פילנתרופיה" מוסדות אשר עסקו בפועל בפילנתרופיה כספית בשנת 2006: מימון ארגון אחד³ או ארגונים רבים; סיוע כספי ליחידים. כיוון שעניינו של הסקר הנוכחי הוא לאמוד את היקף הפילנתרופיה הכספית של מלכ"רים בתחום הפילנתרופיה בישראל, הנתונים שיוצגו בפרק הממצאים (הכנסות, הוצאות, העברות, עבודה והתנדבות וכן הלאה) הם נתונים אודות קטגוריה זו בלבד: פילנתרופיה.
 - ב. "נתינה בעין" – מוסדות שבפועל בשנת 2006 עסקו בסיפוק מוצרים ברי קיימא ושירותים שונים במחירים נמוכים לאוכלוסיות נזקקות.
 - ג. **אחרים** – מוסדות אשר על פי המטרות שלהם מסווגים לתחום הפילנתרופיה ולכן נכנסו למסגרת הסקר, אך בסקר נמצא שפעילותם למעשה איננה פילנתרופית, אלא שייכת לתחום אחר כמו רווחה, תרבות, איגודים מקצועיים וכו'.
 - ד. **לא פעילים** – מוסדות שנמצאו סגורים או לא פעילים נכון לשנת 2006.
- להלן התפלגות המוסדות במסגרת לפי הקטגוריות הללו:

³ כולל פעילות פילנתרופית של קרנות מחקרים רפואיים – קרנות מחקר רפואיים הם למעשה תאגידי בריאות הפועלים בידי בית החולים. אמנם הם נושאים את השם "קרן", אך עיקר עיסוקם הוא קיצור תורים על ידי סיפוק שירותי רפואה פרטיים (שר"פ) במסגרת בית החולים, ומימון מחקרים רפואיים. בנוסף הם תומכים בבית החולים בבניית אגפים חדשים וברכישת ציוד עבור בית החולים (העברות הון למעשה). כיוון שהחלק היחסי של פעילות פילנתרופית זו הוא קטן למדי, אך עדיין גדול בהיקפו, יחסית לכלל הפעילות הפילנתרופית בישראל, הפרדנו אותו מיתר הפעילות. בחישובים, כללנו רק את הפעילות הפילנתרופית, תוך הערכה של החלק היחסי של מועסקים, שכר ויתר הוצאות שוטפות.

מספר מוסדות		סוגי מוסדות כלולים	קטגוריה
288	155	קטנים	פילנתרופיה
	95	בינוניים	
	38	גדולים	
248	87	נתינה של מוצרים	נתינה בעין
	124	מוסדות רווחה, איגודים מקצועיים וכו'	אחרים
	37	מוסדות לא פעילים	לא פעילים
536	536		סך הכל

2.3 חישוב משקולות (מקדמי ניפוח)

בכדי להפיק אומדנים מהמדגם לכלל האוכלוסייה, יש לחשב לכל מוסד שהשיב לסקר מקדם ניפוח. מקדם זה מבטא לכל מוסד במדגם את אומדן מספר המוסדות באוכלוסיה "המיוצגות" על ידו. מקדמי הניפוח הראשוניים שחושבו היו מקדמי ניפוח בהתאם לנתון הגודל לדגימה שהיה סך הכנסות והוצאות לכל מוסד. השיטה הבסיסית לאמידת סה"כ הוצאות והכנסות למוסד היא סכימה משוקללת בהיפוך הסתברות הדגימה. כלומר, לכל מוסד k המשקל הוא $1/p_k$ כאשר p_k היא הסתברות הדגימה של מוסד k או לחילופין,

$$W_h^1 = \frac{N_h}{n_h} \text{ , כאשר}$$

W_h – המשקולת (או מקדם ניפוח) של מוסד כל שהוא בשכבה h

N_h – מספר המוסדות באוכלוסיה בשכבה h

n_h – מספר המוסדות במדגם בשכבה h

שיטה זו הייתה סבירה (אם כי לא בהכרח היעילה ביותר) אם היו מתקבלים הדוחות מכל המוסדות שנדגמו לסקר.

עבור השכבות ההסתברותיות שיטת המשקולות שנבחרה היא שיטה המתקנת את הסתברות הדגימה ע"י

$$W_h^2 = W_h^1 \frac{n_{mesh} + n_{nefel}}{n_{mesh}} \text{ : התייחסות לאי ההשבה. מקדם הניפוח הסופי מחושב כך:}$$

כאשר: n_{mesh} - מס' המשיבים בשכבה בה נדגמו, ו- n_{nefel} - מס' הנפלים בשכבה בה נדגמו.

מקדם הניפוח הסופי שנקבע לשכבות הודאיות מחושב כך:

$$W_h^3 = W_h^1 \frac{\sum_{i \in mesh} x_i^{2004} + \sum_{i \in nefel} x_i^{2004}}{\sum_{i \in mesh} x_i^{2004}}$$

כאשר: $\sum_{i \in mesh} x_i^{2004}$ סכום נתון הגודל לדגימה אצל המוסדות שהשיבו בשכבה בה נדגמו.

נתון הגודל לדגימה אצל המוסדות שתוצאת הפקידה היא "נפל" והם שייכים לשכבה $\sum_{i \in nefel} x_i^{2004}$.

לסיכום, מקדמי הניפוח הסופיים למוסדות מן השכבות הודאיות חושבו בשיטת W_h^3 ולמוסדות מן השכבות

ההסתברותיות בשיטת W_h^2 .

2.4. חלוקה לקבוצות לאחר קבלת תוצאות הסקר

על מנת להציג ממצאים עיקריים בסקר, הוחלט לחלק את המוסדות במדגם לפי גודל (כלומר לפי היקף הפעילות), מעבר לתחומי משנה, וזאת כיוון שלא נמצא הבדל מהותי בין תחומי המשנה מבחינת הפעילות בפועל.

החלוקה לקבוצות בוצעה על ידי שימוש בשיטה הנקראת Classification and Regression Trees - CART. הרעיון בשיטה זו הוא שבהתבסס על ערכי משתנה מטרה מנסים לקבוע חלוקה לקבוצות ושיוך כל יחידה לקבוצה. זוהי טכניקה לחלוקה לקבוצות הומוגניות ולניבוי ביחס למשתנה המטרה.

עצי רגרסיה נבנים באמצעות חלוקה בינארית לצמתים. זהו תהליך איטרטיבי שמחלק לעוד ועוד צמתים, תחת מגבלות שנקבעות ע"י המשתמש. האלגוריתם מחלק בכל שלב לשתי קבוצות על סמך אוסף משתנים מסבירים, כך שבכל חלוקה (צומת), סכום ריבועי הסטיות של משתנה המטרה מהמוצע בקבוצה יהיה מינימאלי – זוהי ההגדרה של קבוצה הומוגנית. התהליך ממשיך עד שאין אפשרות לחלוקה תחת המגבלה שנקבעה על ידי המשתמש, או כאשר חלוקה נוספת לא יוצרת הומוגניות טובה יותר. אם סך ריבועי הסטיות של משתנה המטרה מהמוצע בקבוצה הוא אפס,

פירושו כי כל היחידות בקבוצה הן זהות ביחס למשתנה המטרה ואין חלוקות נוספות. דוגמא לאילוצים המביאים לעצירת תהליך החלוקה - מס' יחידות מינימאלי בקבוצה.

בפעולה שנערכה על נתוני סקר פילנתרופיה 2006, משתנה המטרה הוא העברות והמשתנה המסביר היחידי הוא סך הוצאות והכנסות המדווחות. התהליך של חלוקה לקבוצות הומוגניות בוצע באמצעות תוכנת R. הפרוצדורה בוחנת בכל שלב היכן כדאי לחלק את המשתנה המסביר סך הוצאות והכנסות, כך שנקבל קבוצות הומוגניות. לאחר ניסיונות ראשוניים הוחלט לערוך לשני המשתנים טרנספורמציית LOG, כדי ליצור חלוקה טובה יותר. בנוסף, יצרנו אילוץ כך שכל קבוצה תכלול מינימום של 20 רשומות. המדד אשר מוצג בכל חלוקה הוא אחוז השונות המוסברת. החלוקה הראשונית היתה ל-4 שכבות גודל אך גם לאחר חלוקה ל-3, קבוצות השונות המוסברת היתה דומה – כלומר אין יתרון לחלוקה לקבוצה נוספת (תהליך זה נקרא גיזום של העץ).

החלוקה לקבוצות שנוצרה (לאחר חזרה לסקאלה המקורית של המשתנים) היא:

1- מוסדות קטנים: סך הוצאות והכנסות קטן מ- 8,896 אלף ₪.

2- מוסדות בינוניים: סך הוצאות והכנסות בין 8,896 אלף ₪ ל- 44,496 אלף ₪.

3- מוסדות גדולים: סך הוצאות והכנסות מעל ל- 44,496 אלף ₪.

שכיחות התצפיות לכל אחת משלושת הקבוצות היא 35, 41 ו-36 בהתאמה.

אחוז השונות המוסברת שהתקבל הוא 40.07%.

מוסדות פילנתרופיה בישראל בשנת 2006

כל המוסדות הכלולים בסקר זה הם מוסדות ללא כוונת רווח - **מלכ"רים**, בין אם רשומים כעמותות, או חברות לתועלת הציבור, או כהקדשים. כאמור, העיסוק המרכזי של מוסדות אלו הוא גיוס כספים ממקורות שונים ומימון של יחידים וארגונים. עם זאת, הרוב המכריע של המוסדות איננו עוסק אך ורק במימון, אלא גם בסיפוק שירותים. אך פעילות זו שולית יחסית לפעילות הפילנתרופית.

הפעילות הפילנתרופית של המוסדות הללו מגוונת: מוסדות אשר מעניקים סיוע כספי לאוכלוסיות חלשות (למשל, סטודנטים מן הפריפריה, אנשים עם מוגבלויות, משפחות במצוקה, ילדים בסיכון, ניצולי שואה, נפגעי פעולות איבה); מוסדות אשר מעניקים סיוע כספי ליחידים או לפרויקטים שברצונם לטפח (למשל יצירת סרטים מקוריים, או פיתוח טכנולוגיות גבוהות); מוסדות המעניקים הלוואות בתנאים מועדפים ליחידים ולארגונים שברצונם לטפח; מוסדות אשר עוסקים במימון מלכ"ר אחד (למשל אגודות יחידים של בתי חולים אוניברסיטאות מוזיאונים ותיאטראות, קרנות מחקר ליד בתי החולים, מוסדות מימון של מלכ"רים בתחומי הרווחה או הדת); מוסדות אשר תומכים במגוון פרויקטים, או במספר רב של ארגוני המגזר השלישי, כולל מימון פרויקטים של הסוכנות היהודית ורשויות מקומיות.

דוגמאות למוסדות פילנתרופיה הם: "הקרן החדשה לישראל", "אגודת יידי אוניברסיטת תל-אביב", "הקרן לירושלים", "קרן הקולנוע הישראלי", "קרן מורשת מנחם בגין", "קרן נכי צה"ל", "אביחי ישראל", "קרן הון סיכוי לישראל".

כמוסבר בפרק המתודולוגיה, המוסדות חולקו לשלוש קבוצות גודל לאחר איסוף הנתונים:

- מוסדות קטנים (54% מן המוסדות)
- מוסדות בינוניים (33% מן המוסדות)
- מוסדות גדולים (13% מן המוסדות)

היקף הפילנתרופיה המוסדית

בישראל פועלים 536 מוסדות פילנתרופיה, כך שיש כ- 8 מוסדות פילנתרופיה ל- 100,000 נפש. סך ההכנסות של מוסדות הפילנתרופיה בשנת 2006 הסתכם ב- 6.6 מיליארד ₪. סך ההוצאות של מוסדות פילנתרופיה הסתכם ב- 6.7 מיליארד ₪. סך ההוצאות של מוסדות פילנתרופיה מהווה 1.03% מהתמ"ג בישראל לשנת 2006; ו- 2.38% מהוצאות הממשלה לאותה שנה. היקף הפעילות של מוסדות פילנתרופיה מהווה כ- 8% מהיקף הפעילות של כלל המלכ"רים בישראל. פילנתרופיה היא תחום הפעילות הרביעי בגודלו במגזר המלכ"רים (אחרי בריאות, חינוך ואמנות תרבות וספורט). בשנת 2006 מוסדות פילנתרופיה העבירו 5.1 מיליארד ₪ לארגונים שונים (מלכ"רים, עסקים, רשויות מקומיות וכו') וליחידים. מזה, העבירו לכלל המלכ"רים בישראל (לא כולל בתי חולים) כ- 1.9 מיליארד ₪. סכום זה מהווה רק 2.43% מכלל הכנסות המלכ"רים בישראל (לא כולל בתי חולים).

הכנסות

סך ההכנסות של מוסדות הפילנתרופיה בשנת 2006 הסתכמו ב- 6.6 מיליארד ₪. 77.9% מן ההכנסות של כלל המוסדות, מקורן בהעברות שהתקבלו, 18.6% מן ההכנסות מקורן במכירות, 1.5% מהכנסות מימון ועוד 2.0% מהכנסות אחרות.

85.8% מכלל ההכנסות התרכזו אצל המוסדות הגדולים (המהווים 13% מכלל המוסדות), 11.4% אצל המוסדות הבינוניים ורק 2.8% אצל המוסדות הקטנים. מקור המימון העיקרי בשלושת קבוצות הגודל הוא העברות שהתקבלו, ואחריו הכנסות ממכירות. עם זאת, בעוד שבמוסדות הבינוניים 87.2% מן ההכנסות מגיעות מהעברות ורק 9.2% ממכירות, הרי שבמוסדות גדולים רק 76.9% מן ההכנסות מגיעות מהעברות ו-19.8% ממכירות.

ההכנסות של כלל מוסדות הפילנתרופיה מהעברות שהתקבלו הסתכמו ב- 5.1 מיליארד ₪. מרבית ההעברות שהתקבלו מגיעות מחו"ל (67.5% מן ההעברות), ויתר ההעברות מגיעות מן הממשלה – כולל מוסדות לאומיים⁴ (12.8%), ממשקי בית (6.0%), מן הסקטור העסקי (5.5%), מרשויות מקומיות (3.0%), ממלכ"רים אחרים בארץ (2.5%), ועוד 2.7% ממקור לא ידוע.

⁴ מוסדות לאומיים - הסוכנות היהודית, קרן קיימת לישראל וקרן היסוד - נכללים במגזר ממשלה במערכת החשבונות הלאומיים.

דפוסי ההתפלגות של העברות שהתקבלו ממקורות שונים שונה למדי בין קבוצות הגודל השונות. בעוד שמקור ההעברות העיקרי של מוסדות בשלוש קבוצות הגודל הוא חו"ל, הרי שהחלק היחסי של ההעברות שהתקבלו מחו"ל שונה: במוסדות הגדולים 72.5% מן ההעברות התקבלו מחו"ל, ו- 13.7% מן הממשלה; במוסדות הבינוניים 42.9% מן ההעברות התקבלו מחו"ל, ו- 27.3% מן המגזר העסקי; ואילו במוסדות הקטנים רק 24.1% מן ההעברות התקבלו מחו"ל, ו- אותו אחוז (24.1%) ממשקי בית.

לוח 3: סך הכנסות לפי סוג הכנסות וגודל המוסד בשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	סך הכל	
באלפי ₪				
5,667,592	749,316	181,523	6,598,431	סך הכל הכנסות
4,355,860	653,059	132,919	5,141,838	העברות שהתקבלו
1,123,840	68,759	34,449	1,227,047	הכנסות ממכירות
81,770	6,621	12,004	100,395	הכנסות מימון
106,123	20,878	2,150	129,151	הכנסות אחרות
באחוזים				
85.8%	11.4%	2.8%	100%	סך הכל הכנסות
84.7%	12.7%	2.6%	100%	העברות שהתקבלו
91.6%	5.6%	2.8%	100%	הכנסות ממכירות
81.4%	6.6%	12.0%	100%	הכנסות מימון
82.2%	16.2%	1.7%	100%	הכנסות אחרות

מרבית ההכנסות ממכירות (הכנסות עצמיות) - סה"כ 1.2 מיליארד ₪ - מגיעות ממכירת שירותים (כמו למשל תשלום חלקי עבור שירותים רפואיים או שירותי רווחה, אירוח בבית מרגוע, שכר לימוד, שכר דירה) (91.0% מהכנסות ממכירות), ויתר ההכנסות ממכירות מגיעות (בסדר חשיבות יורד) ממחקרים ופרסומים, מדמי חבר, מייעוץ והדרכה, מכנסים ואירועים וממכירת נכסים.

לוח 4: התפלגות הכנסות לפי סוג הכנסה בשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	סך הכל	
באלפי ש"ח				
5,667,592	749,316	181,523	6,598,431	סך הכל הכנסות
באחוזים				
100%	100%	100%	100%	סך הכל הכנסות
76.9%	87.2%	73.2%	77.9%	העברות שהתקבלו מזה:
13.7%	5.4%	21.1%	12.8%	ממשלה
3.3%	0.1%	7.1%	3.0%	מרשויות מקומיות
1.9%	27.4%	15.2%	5.5%	ממגזר עסקי
3.0%	21.8%	24.1%	6.0%	ממשקי בית
2.4%	2.4%	7.7%	2.5%	ממלכ"רים
72.6%	42.8%	24.1%	67.5%	מחול"ל
3.2%	0.0%	0.8%	2.7%	ממקור לא ידוע
19.8%	9.2%	19.0%	18.6%	הכנסות ממכירות
1.4%	0.9%	6.6%	1.5%	הכנסות מימון
1.9%	2.8%	1.2%	2.0%	הכנסות אחרות

כאשר מנסים לאפיין את המוסד הפילנתרופי הממוצע, מתקבלות תוצאות דומות למדי עבור התפלגות ההכנסות מן המקורות השונים. כלומר, גם במוסד הממוצע מרבית ההכנסות מתקבלות מהעברות, אחר כך ממכירות וכן הלאה. אולם התפלגות ההכנסות מהעברות שהתקבלו (בין מקורות המימון השונים), במוסד הממוצע שונה מהתפלגות זו עבור סך הכל העברות שהתקבלו. באופן כללי יש דפוס של חלוקה מאוזנת יותר בין המקורות השונים במוסד הממוצע. כך, מרבית ההעברות שמקבל המוסד הממוצע מקורן עדין בחו"ל, אך חלקן מסך ההעברות שהתקבלו בכל מוסד הוא בממוצע רק 33.6%, ואח"כ מרבית ההעברות שמקבל המוסד הממוצע מגיעות ממשקי בית (28.1% מן ההעברות), מן המגזר העסקי (15.6%), מממשלה (10.5%), ממלכ"רים (5.3%), מרשויות מקומיות (5.2%) וממקור לא ידוע (1.8%).

ההבדל בהתפלגות ההעברות עבור כלל המוסדות ועבור המוסד הממוצע, מצביע על שונות בין המוסדות. לכן, חלק מן ההבדל מוסבר באמצעות גודל המוסד. למשל, במוסד ממוצע בינוני 45.3% מן ההעברות שמתקבלות מגיעות מחו"ל, לעומת 40.5% מן ההעברות שמתקבלות מחו"ל במוסד

ממוצע גדול, ורק 23.8% מן ההעברות שמתקבלות מחו"ל במוסד קטן. בנוסף להבדל בדפוסי התפלגות בין מוסדות מגדלים שונים, ההבדלים בין התפלגות סך העברות לכלל המוסדות, לבין התפלגות העברות בממוצע למוסד, מצביעים על שונות גדולה בין מוסדות גם בתוך אותה קבוצת גודל. כלומר, מרבית ההעברות שמתקבלות מחו"ל למשל, מגיעות למספר קטן של מוסדות, אך היקפן גדול מאוד ביחס להעברות שמתקבלות משאר מקורות המימון. ובאותו אופן, אמנם היקף ההעברות שמתקבלות ממשקי בית מסתכם רק ב 6% מן ההעברות שהתקבלו בכלל המוסדות, אולם במוסד הממוצע 28.1% מן ההעברות מגיעות ממשקי בית.

לוח 5: ממוצע הכנסות למוסד לפי סוג הכנסות וגודל המוסד בשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	כלל המוסדות	
אלפי ₪				
150,012	8,493	1,168	23,081	סך הכל הכנסות ממוצעות למוסד
115,292	6,851	855	17,823	העברות שהתקבלו
29,746	721	222	4,253	הכנסות ממכירות
2,164	701	77	557	הכנסות מימון
2,809	219	14	448	הכנסות אחרות
באחוזים				
100%	100%	100%	100%	סך הכל הכנסות
65.3%	79.2%	77.8%	76.6%	העברות שהתקבלו
20.1%	12.0%	7.0%	10.5%	מזה: ממשלה
2.8%	0.2%	9.2%	5.2%	מרשויות מקומיות
6.1%	17.5%	16.6%	15.6%	ממגזר עסקי
15.7%	22.6%	34.9%	28.1%	ממשקי בית
14.1%	2.4%	5.1%	5.3%	ממלכ"רים
40.5%	45.3%	23.8%	33.6%	מחו"ל
0.8%	0.0%	3.4%	1.8%	ממקור לא ידוע
27.4%	9.4%	18.8%	16.9%	הכנסות ממכירות
2.6%	8.6%	2.3%	4.4%	הכנסות מימון
4.7%	2.8%	1.1%	2.1%	הכנסות אחרות

הוצאות

סך ההוצאות של מוסדות פילנתרופיה הסתכם ב – 6.7 מיליארד ₪. 76.6% מן ההוצאות של התחום כולו מיועדות להעברות שוטפות והעברות הון שנותנים מוסדות אלה לארגונים אחרים ולמשקי בית. צריכת מוצרי ביניים⁵ מהווה 17.0% מכלל ההוצאות, עלות העבודה מהווה 5.5% מכלל ההוצאות, והוצאות מימון מהוות עוד 0.9% מכלל ההוצאות.

88.0% מן ההוצאות של כלל המוסדות הן של המוסדות הגדולים, 9.8% של המוסדות הבינוניים ורק 2.2% מן ההוצאות הן של המוסדות הקטנים. מרכיב ההוצאה המרכזי בשלושת קבוצות הגודל הוא העברות (שוטפות והון) שניתנו על ידי מוסדות הפילנתרופיה. החלק היחסי של העברות מן ההוצאות נמצא ביחס ישר לגודל המוסד: במוסדות קטנים, העברות מהוות 53.0% מן ההוצאות, במוסדות הבינוניים - 63.7% מן ההוצאות, ובמוסדות הגדולים העברות שניתנו מהוות 78.6% מן ההוצאות. (הסברים ונתונים מפורטים על העברות נמצאים בפרק הבא "העברות שניתנו על ידי המוסדות"). חלק עלות העבודה מסך הוצאות גדל ביחס הפוך לגודל המוסד, כך שבמוסדות קטנים עלות העבודה מהווה 23.5% מכלל ההוצאות, במוסדות בינוניים עלות העבודה מהווה 17.0% מן ההוצאות ואילו במוסדות הגדולים עלות העבודה מהווה רק 3.8% מן ההוצאות. החלק היחסי של צריכת מוצרי הביניים מסך ההוצאות הוא הגבוה ביותר אצל הארגונים הקטנים (21.0% מן ההוצאות) והנמוך ביותר אצל הארגונים הבינוניים (16.3% מן ההוצאות).

⁵ צריכת מוצרי ביניים – קניות שוטפות כמו: שכר דירה, חשמל, טלפון, ציוד משרדי, ביטוח או שירותים מקצועיים.

לוח 6: סך הוצאות לפי סוג הוצאה וגודל המוסד בשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	סך הכל	
באלפי ₪				
5,888,490	653,745	149,071	6,691,305	סך הכל הוצאות
4,244,401	339,406	72,040	4,655,847	העברות שוטפות שניתנו
385,803	77,181	7,047	470,031	העברות הון שניתנו
221,063	111,378	35,068	367,509	עלות עבודה
999,777	106,270	31,238	1,137,285	צריכת מוצרי ביניים
37,446	19,510	3,679	60,634	הוצאות מימון
באחוזים				
88.0%	9.8%	2.2%	100%	סך הכל הכנסות
91.2%	7.3%	1.5%	100%	העברות שוטפות שניתנו
82.1%	16.4%	1.5%	100%	העברות הון שניתנו
60.2%	30.3%	9.5%	100%	עלות עבודה
87.9%	9.3%	2.7%	100%	צריכת מוצרי ביניים
61.8%	32.2%	6.1%	100%	הוצאות מימון

לוח 7: התפלגות הוצאות לפי סוג הוצאה בשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	סך הכל	
באלפי ₪				
5,888,490	653,745	149,071	6,691,305	סך הכל הוצאות
באחוזים				
100%	100%	100%	100%	סך הכל הוצאות
72.0%	51.9%	48.3%	69.6%	העברות שוטפות שניתנו מזה:
38.3%	2.2%	0.0%	35.0%	למגזר ממשלה
3.2%	5.4%	5.1%	3.4%	למגזר העסקי
10.5%	18.8%	80.7%	12.2%	למשקי בית
37.8%	66.8%	14.2%	39.6%	למלכ"רים
10.2%	6.8%	0.0%	9.8%	לחול"ל
6.6%	11.8%	4.7%	7.0%	העברות הון שניתנו מזה:
10.5%	21.2%	0.0%	12.1%	למגזר ממשלה
85.1%	46.7%	59.4%	78.4%	למגזר העסקי
4.4%	32.1%	40.6%	9.5%	למלכ"רים
3.8%	17.0%	23.5%	5.5%	עלות עבודה
17.0%	16.3%	21.0%	17.0%	צריכת מוצרי ביניים
0.6%	3.0%	2.5%	0.9%	הוצאות מימון

כאשר מנסים לאפיין את המוסד הממוצע העוסק בפילנתרופיה, מתקבלת תמונה דומה של התפלגות לפי סוגי הוצאות בהשוואה להתפלגות זו בתחום כולו מבחינת סדר מרכיבי הוצאה (העברות שניתנו, צריכת מוצרי ביניים, עלות עבודה וכן הלאה), אולם נפח כל חלק בהוצאה שונה. כך בעוד 76.6% מן ההוצאות בתחום כולו מופנות להעברות שוטפות והון, המוסד הממוצע מפנה רק 60.1% מהוצאותיו להעברות. ובעוד, רק 5.5% מן ההוצאות של התחום כולו מופנות לעלות העבודה, במוסד הממוצע עלות העבודה מהווה 17.3% מן ההוצאות. מרבית ההבדל נובע מן ההבדלים בין קבוצות הגודל. כך ככל שהמוסדות גדולים יותר מרכיב ההעברות שניתנו (במיוחד העברות הון) בממוצע למוסד הולך וגדל (מ – 53.5% סך העברות שוטפות והון מן ההוצאות במוסדות קטנים ל – 75.4% מן ההוצאות במוסדות גדולים).

לוח 8: ממוצע הוצאות למוסד לפי סוג הוצאה וגודל המוסד בשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	כלל המוסדות	
אלפי ₪				
155,859	6,858	959	23,194	סך הכל הוצאות ממוצעות למוסד
112,342	3,560	464	16,139	העברות שוטפות
10,212	810	45	1,629	העברות הון
5,851	1,168	226	1,274	עלות עבודה
26,462	1,115	201	3,942	צריכת מוצרי ביניים
991	205	24	210	הוצאות מימון
באחוזים				
100%	100%	100%	100%	סך הכל הוצאות
53.0%	54.0%	47.6%	50.4%	העברות שוטפות שניתנו
22.4%	11.0%	5.9%	9.7%	העברות הון שניתנו
5.8%	17.8%	19.8%	17.3%	עלות עבודה
18.1%	13.8%	24.8%	20.3%	צריכת מוצרי ביניים
0.7%	3.4%	2.0%	2.3%	הוצאות מימון

העברות שניתנו על ידי המוסדות

"העברות" הן מענקים כספיים שניתנים לארגונים או ליחידים באופן חד צדדי, מבלי לקבל עליהם תמורה כל שהיא. **העברות שוטפות** מיועדות לפעילות השוטפת של הארגון או היחיד המקבל, ואילו **העברות הון** מיועדות אך ורק למטרות השקעה בנכסים קבועים (קרקע, בניה, ציוד וכלי רכב).

ההעברות שניתנות על ידי מוסדות פילנתרופיה מגיעות ליעדים שונים:

1. **למשקי בית** למשל מלגות לימודים ותמיכות קיום במשפחות נזקקות

2. **לארגונים** הארגונים נחלקים לארבעה סוגים:

- **מלכ"רים** - מוסדות ללא כוונת רווח
- **חו"ל** - מוסדות ללא כוונת רווח בחו"ל אשר פועלים למען קהילות יהודיות.
- **בתי חולים כלליים** - במערכת החשבונות הלאומיים, כל בתי החולים הכלליים בארץ נכללים במגזר החברות, כיוון שהם מוכרים את מרבית השירותים שלהם במחירים

משמעותיים מבחינה כלכלית. בהתאם לכך, גם בסקר זה נכללו העברות לבתי חולים

בהעברות למגזר העסקי.

• **מגזר עסקי ללא בתי חולים** - חברות מן המגזר העסקי (למשל יוצרי סרטים, או חברות

לפיתוח טכנולוגיות גבוהות).

3. למגזר ממשלה :

• **רשויות מקומיות**

• **מוסדות לאומיים**

העברות שניתנו בשנת 2006

סך ההעברות שניתנו על ידי מוסדות פילנתרופיה הגיע בשנת 2006 ל - 5.1 מיליארד ₪ וכלל העברות שוטפות והעברות הון. 91% מן ההעברות השוטפות ו- 82% מן העברות הון ניתנו על ידי המוסדות הגדולים המהווים 13% מכלל המוסדות; ורק 1.5% מן ההעברות (שוטפות והון) ניתנו על ידי המוסדות הקטנים המהווים 54% מכלל המוסדות.

מרבית ההעברות השוטפות שניתנות על ידי מוסדות פילנתרופיה סה"כ 4.7 מיליארד ₪ - הגיעו למלכ"רים (39.6% מן ההעברות), ויתר ההעברות הגיעו למוסדות לאומיים (23.1%), למשקי בית (12.2%), לרשויות מקומיות (11.9%), לחו"ל (9.8%), לבתי חולים כלליים (2.7%) ולמגזר העסקי ללא בתי חולים (0.7%).

אולם התפלגות ההעברות ליעדים השונים שונה מאוד בין קבוצות הגודל השונות: המוסדות הקטנים הפנו את מירב ההעברות שנתנו למשקי בית (80.7% מן ההעברות). 14.2% למלכ"רים, ואת יתר 5.1% למגזר העסקי. המוסדות הבינוניים הפנו את מירב ההעברות שנתנו למלכ"רים (66.8% מן ההעברות שנתנו), 18.9% למשקי בית ויתר 14.3% ליעדים האחרים. והמוסדות הגדולים הפנו למלכ"רים 37.8% מן ההעברות, 25.4% למוסדות לאומיים, 12.9% לרשויות מקומיות ויתר 23.9% הופנו ליעדים האחרים.

לוח 9 : סך העברות שוטפות שניתנו לפי מגזר מקבל ולפי גודל המוסד לשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	סך הכל	
באלפי ₪				
4,244,401	339,406	72,040	4,655,847	סך הכל העברות שוטפות
445,652	63,991	58,114	567,757	למשקי בית
1,605,768	226,731	10,244	1,842,743	למלכ"רים
433,389	23,105		456,494	לחול"ל
120,650	3,864		124,514	לבתי חולים כלליים (מגזר עסקי)
14,975	14,404	3,682	33,061	למגזר העסקי ללא בתי חולים
547,546	7,311		554,857	לרשויות מקומיות
1,076,421			1,076,421	למוסדות לאומיים

לוח 10: התפלגות העברות שוטפות שניתנו לפי מגזר מקבל ולפי גודל המוסד לשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	סך הכל	
באלפי ₪				
4,244,401	339,406	72,040	4,655,847	סך הכל העברות שוטפות
באחוזים				
91.2%	7.3%	1.5%	100%	
100%	100%	100%	100%	סך הכל העברות שוטפות
10.5%	18.9%	80.7%	12.2%	למשקי בית
37.8%	66.8%	14.2%	39.6%	למלכ"רים
10.2%	6.8%		9.8%	לחול"ל
2.8%	1.1%		2.7%	לבתי חולים כלליים (מגזר עסקי)
0.4%	4.2%	5.1%	0.7%	למגזר העסקי ללא בתי חולים
12.9%	2.2%		11.9%	לרשויות מקומיות
25.4%			23.1%	למוסדות לאומיים

מירב העברות ההן ניתנו לבתי חולים כלליים (77.5% מן ההעברות). עוד 12.1% ניתנו לרשויות מקומיות, 9.5% ניתנו למלכ"רים ועוד 0.9% למגזר עסקי ללא בתי חולים. גם כאן דפוסי ההתפלגות של העברות הון שונים בין קבוצות הגודל, כך שבמוסדות גדולים ובינוניים מרבית העברות הון הופנו

לבתי חולים כלליים (85.1% מהעברות הון במוסדות גדולים ו - 46.7% מהעברות הון במוסדות בינוניים). ואילו במוסדות קטנים 59.4% מהעברות הון הופנו למגזר העסקי ללא בתי חולים.

לוח 11: סך העברות הון שניתנו לפי מגזר מקבל ולפי גודל המוסד לשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	סך הכל	
באלפי ₪				
385,803	77,181	7,047	470,031	סך הכל העברות הון
17,044	24,788	2,862	44,694	למלכ"רים
328,419	36,039		364,458	לבתי חולים כלליים (מגזר עסקי)
		4,185	4,185	למגזר העסקי ללא בתי חולים
40,341	16,354		56,695	לרשויות מקומיות

לוח 12: התפלגות העברות הון שניתנו לפי מגזר מקבל ולפי גודל המוסד לשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	סך הכל	
באלפי ₪				
385,803	77,181	7,047	470,031	סך הכל העברות הון
באחוזים				
82.1%	16.4%	1.5%	100%	
100%	100%	100%	88%	סך הכל העברות הון
4.4%	32.1%	40.6%	9.5%	למלכ"רים
85.1%	46.7%		77.5%	לבתי חולים כלליים (מגזר עסקי)
		59.4%	0.9%	למגזר העסקי ללא בתי חולים
10.5%	21.2%		12.1%	לרשויות מקומיות

המוסד הממוצע שונה למדי בחלוקת העברות שהוא נותן, בין היעדים השונים, בהשוואה לחלוקה זו בתחום כולו. כך, בעוד שמרבית העברות השוטפות הניתנות על ידי כלל מוסדות פילנתרופיה

מגיעות למלכ"רים (39.6% מן ההעברות), ולמגזר ממשלה (הכולל רשויות מקומיות ומוסדות לאומיים) (35.0% מן ההעברות), ומשקי בית מקבלים רק 12.2% מסך העברות שנותרים כלל המוסדות בתחום, המוסד הממוצע נותן את מרבית ההעברות שלו למשקי בית 50.5% מן ההעברות השוטפות שהוא נותן), ולמלכ"רים (38.1% מן ההעברות השוטפות שהוא נותן). ואילו למגזר ממשלה המוסד הממוצע מעביר רק 1.2% מן ההעברות שהוא נותן.

לוח 13: ממוצע העברות למוסד לפי מגזר מקבל וגודל המוסד בשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	כלל המוסדות		
אלפי ₪				העברות שניתנו	
112,342	3,560	464	16,139		סך העברות שוטפות ממוצעות למוסד
10,212	810	45	1,629		סך העברות הון ממוצעות למוסד
באחוזים					
100%	100%	100%	100%	סה"כ העברות שוטפות שניתנו	
5.4%	1.8%	0.0%	1.2%	למגזר ממשלה	
23.6%	15.1%	0.7%	8.1%	למגזר העסקי	
32.0%	28.6%	67.1%	50.5%	למשקי בית	
37.3%	48.7%	32.2%	38.1%	למלכ"רים	
1.7%	5.8%	0.0%	2.0%	לח"ל	
100%	100%	100%	100%	סה"כ העברות הון שניתנו	
73.7%	70.7%	20.4%	50.3%	למגזר ממשלה	
9.7%	11.6%	0.0%	6.2%	למגזר העסקי	
16.6%	17.6%	79.6%	43.5%	למלכ"רים	

ההבדלים בין התפלגות סך העברות בין היעדים השונים, לבין דפוסי ההתפלגות של המוסד הממוצע נובעים במידה רבה מן ההבדלים בגודל המוסד, וכן מן השונות בין המוסדות בתוך קבוצת גודל. למשל, 98.6% מן ההעברות (שוטפות והון) למגזר ממשלה מגיעות ממוסדות גדולים, ומהוות 38.3% מן ההעברות השוטפות שנותרים מוסדות גדולים. אולם המוסד הגדול הממוצע מפנה רק 5.4% מן ההעברות שלו למגזר ממשלה. הבדל זה מוסבר על ידי כך שקומץ מוסדות גדולים מעביר סכומים בהיקף גדול למגזר ממשלה.

ולסיום, 21% מתוך כלל המוסדות הפילנתרופיים תומכים בארגון אחד: 15% מן המוסדות הקטנים, 27% מן המוסדות הבינוניים ו- 33% מן המוסדות הגדולים תומכים בארגון אחד בלבד. יתר הארגונים תומכים במספר ארגונים, ביחידים, או בארגונים ויחידים גם יחד.

מגמות שינוי של העברות בין השנים 2002 – 2006

הנתונים אודות העברות לשנים 2002 – 2006, זמינים עבור שלושת הקבוצות של מקבלי ההעברות: משקי בית, ארגונים ומגזר ממשלה. כאשר בוחנים את הדינאמיקה של השינויים בהעברות משנה לשנה במהלך השנים שבין 2002 – 2006, ניכרות מגמות מעורבות של עלייה וירידה בין השנים, עבור היעדים השונים. עם זאת, ניתן לראות שהעברות שניתנו ממוסדות בשלושת קבוצות הגודל לכל היעדים גדלו בין 2005 – 2006.

בין השנים 2002 – 2006, סך ההעברות שניתנו על ידי מוסדות פילנתרופיה גדלו בממוצע ב- 2% בכל שנה. מגמת הגידול בין 2002 ל- 2006 נמצאת בשלושת קבוצות הגודל, אם כי במידה שונה (גידול שנתי ממוצע של 4% בהעברות שניתנו על ידי מוסדות קטנים, 22% בהעברות שניתנו על ידי מוסדות בינוניים ו- 1% בהעברות שניתנו על ידי מוסדות גדולים).

הגידול השנתי הממוצע ב- 2% בהיקף ההעברות, נובע מעלייה בהעברות שניתנו למשקי בית (14% בממוצע לשנה) ולארגונים (6% בממוצע לשנה), יחד עם ירידה בהעברות שניתנו למגזר ממשלה (4%- בממוצע לשנה). העלייה הבולטת ביותר היא של העברות למשקי בית שניתנו על ידי מוסדות בינוניים (66% בממוצע לשנה), ואילו הירידה הבולטת ביותר היא של העברות למגזר ממשלה שניתנו על ידי מוסדות גדולים (4%- בממוצע לשנה).

לוח 14: סך העברות (שוטפות והון) שניתנו על ידי המוסדות בין השנים 2002 – 2006 באלפי ש"ח

כלל המוסדות					
2006	2005	2004	2003	2002	
5,125,878	4,113,110	4,064,098	4,111,335	4,711,853	סך ההעברות
567,757	412,299	379,268	302,809	366,273	למשקי בית
2,870,148	2,256,927	2,111,345	1,833,209	2,304,721	לארגונים*
1,687,973	1,443,883	1,573,485	1,975,316	2,040,859	למגזר ממשלה**

לוח 15 : אחוזי שינוי של ההעברות (שוטפות והון) שניתנו על ידי המוסדות בין השנים 2002 - 2006

כלל המוסדות					
2006	2005	2004	2003	שינוי שנתי	
לעומת	לעומת	לעומת	לעומת	ממוצע 2002	
2005	2004	2003	2002	2006 -	
25%	1%	-1%	-13%	2%	סך ההעברות
38%	9%	25%	-17%	14%	למשקי בית
27%	7%	15%	-20%	6%	לארגונים*
17%	-8%	-20%	-3%	-4%	למגזר ממשלה**

*מלכ"רים, חו"ל, בתי חולים כלליים ומגזר עסקי

**משרדי ממשלה, רשויות מקומיות ומוסדות לאומיים

עבודה והתנדבות

במוסדות פילנתרופיה, מועסקים בשכר סך הכל 3,874 אנשים, בהיקף של 2,002 משרות מלאות. היקף משרה ממוצע של מועסק בשכר הוא 70% משרה. 4,906 אנשים עובדים בהתנדבות בהיקף של 44,885 שעות חודשיות. המתנדב הממוצע מתנדב כ-14 שעות בחודש. בממוצע בכל מוסד מועסקים בשכר 14 אנשים בהיקף של 7 משרות מלאות, ומתנדבים 20 אנשים, בהיקף של 193 שעות התנדבות בחודש.

במוסדות אשר בהם פועלים גם מועסקים בשכר וגם מתנדבים, בממוצע על כל מועסק בשכר מתנדבים כ- 11 אנשים, אך מבחינת היקף השעות, על כל משרה מלאה בשכר, יש בממוצע היקף שעות של 90% משרה מלאה בהתנדבות.

דפוסי העבודה בשכר ובהתנדבות שונים מאוד בין מוסדות מקבוצות גודל שונות. מוסדות גדולים נסמכים הרבה יותר על עבודה בשכר מאשר על עבודה בהתנדבות. דפוס זה בא לידי ביטוי ביחס מתנדבים למועסקים בשכר (12.1 מתנדבים על כל מועסק בשכר במוסד קטן, 8.2 במוסד בינוני ו- 5.4 במוסד גדול), וכן ביחס היקף העבודה בהתנדבות להיקף העבודה בשכר (יחס משרות מלאות – התנדבות לעבודה בשכר בארגון קטן הוא בממוצע 1.1, בארגון בינוני 0.4, ובארגון גדול 0.2).

כמו כן, במוסד גדול ממוצע מספר המועסקים בשכר גדול בהרבה מזה שבמוסד קטן ממוצע (בממוצע, במוסד גדול 40, במוסד בינוני 18, ובמוסד קטן 5 מועסקים בשכר). דפוס זה נכון גם למשרות מלאות בשכר. אמנם מספר המתנדבים במוסד גדול ממוצע הוא רב יותר מאשר במוסד קטן ממוצע, אך במוסדות הגדולים שעות ההתנדבות הממוצעות למתנדב קטנות ממוסדות הקטנים, כך שסך שעות התנדבות במוסד הקטן הממוצע גדול מזה שבמוסד הגדול הממוצע (בממוצע במוסד קטן, 240 שעות התנדבות חודשיות, במוסד בינוני 160 שעות התנדבות בחודש, ובמוסד גדול 108 שעות התנדבות בחודש)

לוח 16: סך עבודה והתנדבות לפי גודל מוסד בשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	סך הכל	
1,457	1,667	750	3,874	מספר מועסקים בשכר
1,090	615	296	2,002	מספר משרות מלאות בשכר
1,020	1,572	2,313	4,906	מספר מתנדבים ממוצע בחודש
4,091	11,895	28,899	44,885	שעות התנדבות ממוצעות לחודש

לוח 17: עבודה והתנדבות בממוצע למוסד לפי גודל מוסד בשנת 2006

גדולים	בינוניים	קטנים	סך הכל	
40	18	5	14	מספר מועסקים בשכר
29	6	2	7	מספר משרות מלאות בשכר
27	19	19	20	מספר מתנדבים ממוצע בחודש
108	160	240	193	שעות התנדבות ממוצעות לחודש
0.7	0.8	0.7	0.7	היקף משרה ממוצע לעובד
9.7	11.8	15.7	14.4	שעות התנדבות חודשיות בממוצע למתנדב
5.4	8.2	12.1	10.5	יחס מתנדבים למועסקים
0.2	0.4	1.1	0.9	יחס משרות מלאות - התנדבות לעבודה בשכר
אלפי ₪				
167	188	64	121	עלות עבודה למועסק בשכר
233	255	108	173	עלות משרה מלאה

בשנת 2006, עלות העבודה הממוצעת למועסק בשכר הייתה 121 אלף ₪, ועלות העבודה הממוצעת למשרה מלאה הייתה 173 אלף ₪. ישנה שונות משמעותית בין ממוצע עלות העבודה למשרה מלאה בין מוסדות בגודל שונה (עלות עבודה ממוצעת למשרה מלאה במוסד קטן 108 אלף ₪, במוסד בינוני 255 אלף ₪ ובמוסד גדול 233 אלף ₪).

תחומי הפעילות בהם פועלים המוסדות

מוסדות רבים תומכים בכמה תחומי פעילות. עם זאת, כאשר מחלקים את המוסדות לפי תחום הפעילות המרכזי בו הם תומכים, הרי שחמשת תחומי הפעילות הנתמכים ביותר על ידי מוסדות הפילנתרופיה הם: רווחה (49% מן המוסדות דרגו כתחום החשוב ביותר), חינוך (17%), בריאות (12%), אמנות תרבות וספורט (8%), ודת (5%).

לוח 18: תחומי הפעילות בהם תומכים כלל המוסדות

חמשת התחומים הנתמכים ביותר לפי סדר חשיבות יורד	% מכלל המוסדות
רווחה	49%
חינוך	17%
בריאות	12%
אמנות תרבות וספורט	8%
דת	5%

מוסדות מקבוצות גודל שונות נוטים לתמוך בתחומי פעילות שונים. כך, תחומי הפעילות הנתמכים ביותר על ידי מוסדות קטנים הם רווחה (78% מן המוסדות הקטנים), ודת (9%); תחומי הפעילות הנתמכים ביותר על ידי מוסדות בינוניים הם חינוך (31% מן המוסדות הבינוניים), ואומנות, תרבות וספורט (20%); ותחומי הפעילות הנתמכים ביותר על ידי מוסדות גדולים הם בריאות (44% מן המוסדות הגדולים), וחינוך (23%).

לוח 19: תחומי הפעילות בהם תומכים המוסדות לפי גודל מוסד

מוסדות גדולים		מוסדות בינוניים		מוסדות קטנים	
% מן המוסדות הגדולים	חמשת התחומים הנתמכים ביותר לפי סדר חשיבות יורד	% מן המוסדות הקטנים	חמשת התחומים הנתמכים ביותר לפי סדר חשיבות יורד	% מן המוסדות הקטנים	חמשת התחומים הנתמכים ביותר לפי סדר חשיבות יורד
44%	בריאות	31%	חינוך אמנות תרבות וספורט	78%	רווחה
23%	חינוך אמנות תרבות וספורט	20%	רווחה	9%	דת
14%	רווחה ארגוני סינגור ופוליטיקה	16%	בריאות פילנתרופיה והתנדבות	7%	חינוך
11%		15%		3%	בריאות פילנתרופיה והתנדבות
3%		8%		2%	

התפלגות גיאוגרפית של הפעילות

בפרק זה נכללו רק מוסדות אשר השיבו על השאלה הזו. סך הכל השיבו על השאלה 92% מן המוסדות במדגם המייצגים 85% מן המוסדות במסגרת. מרבית המוסדות דיווחו שעיקר הפעילות שבה הם תומכים היא כלל ארצית (34% מכלל המוסדות). 29% מן המוסדות תומכים בעיקר בפעילות במרכז הארץ, 19% מן המוסדות תומכים בעיקר בפעילות בחיפה והצפון, 9% מן המוסדות תומכים בעיקר בפעילות בירושלים והסביבה, 8% מן המוסדות תומכים בעיקר בפעילות ביהודה ושומרון ורק 6% מן המוסדות תומכים בעיקר בפעילות בדרום הארץ.

ההתפלגות הגיאוגרפית של הפעילות הנתמכת על ידי מוסדות קטנים דומה לדפוס של כלל המוסדות. עם זאת, מוסדות בינוניים תומכים בעיקר בפעילות באזור חיפה והצפון (30% מן המוסדות הבינוניים), ומוסדות גדולים תומכים בעיקר בפעילות במרכז הארץ (34% מן המוסדות הגדולים).

לוח 20 : התפלגות התמיכות לפי איזור גיאוגרפי וגודל המוסד

מוסדות גדולים	מוסדות בינוניים	מוסדות קטנים	כלל המוסדות	
% ממוסדות גדולים	% ממוסדות בינוניים	% ממוסדות קטנים	% מכלל המוסדות	איזור גיאוגרפי
34%	28%	20%	24.08%	מרכז הארץ
15%	30%	14%	19.18%	חיפה והצפון
4%	9%	4%	5.52%	דרום הארץ
15%	7%	8%	8.64%	ירושלים והסביבה
0%	1%	14%	8.08%	יהודה ושומרון
33%	25%	40%	34.51%	כלל ארצי

מטרת הפעילות של המוסדות

מרבית המוסדות (34% מן המוסדות) דיווחו שהמטרה הראשונה בחשיבותה שלשמה הם פועלים היא למעשה המטרה שלשמה המוסד הוקם (למשל תמיכה בבית חולים, או סיוע למשפחות נזקקות, או תמיכה ביוצרי סרטים).

בדירוג המטרות האחרות, המטרה החשובה ביותר עבור 27% מכלל המוסדות היא "צדקה", ואחריה, המטרה החשובה ביותר עבור 17% מכלל המוסדות היא "מתן שירותים משלימים לשירותים אשר ניתנים על ידי המגזר הממשלתי".

בקבוצת המוסדות הקטנים, המטרה החשובה ביותר (היא "צדקה" (41% מן המוסדות הקטנים); בקבוצת המוסדות הבינוניים, המטרה החשובה ביותר מעבר למטרה שלשמה הוקמו) היא "חיזוק מדינת ישראל" (16% מן המוסדות הבינוניים); ובקבוצת המוסדות הגדולים, המטרה החשובה ביותר היא "טיפול בנושאים שאינם מקבלים מענה מן המגזר הממשלתי" (25% מן המוסדות הגדולים).

לוח 21 : מטרות הפעילות לפי גודל המוסד

מוסדות גדולים	מוסדות בינוניים	מוסדות קטנים	כלל המוסדות	מטרות הפעילות
% ממוסדות גדולים	% ממוסדות בינוניים	% ממוסדות קטנים	% מכלל המוסדות	
16%	4%	10%	9%	1. שינוי חברתי
3%	0%	0%	0%	2. קידום המגזר השלישי
				3. טיפול בנושאים שאינם מקבלים מענה מהמגזר הממשלתי
25%	9%	3%	9%	4. השפעה על הנושאים העומדים על סדר היום הפוליטי
0%	0%	0%	0%	5. קידום נושאים שאינם נמצאים על סדר היום הציבורי
0%	0%	0%	0%	6. מתן שירותים משלימים לשירותים הניתנים על ידי המגזר הממשלתי
14%	9%	23%	17%	7. השפעה על אופן התנהלותם של הארגונים הנתמכים על ידי הארגון
0%	1%	0%	0%	8. קידום הדמוקרטיה
3%	0%	0%	0%	9. העברת השליטה מן הממשלה אל הסקטור הפרטי
0%	0%	0%	0%	
12%	5%	41%	23%	10. צדקה
3%	16%	2%	7%	11. חיזוק מדינת ישראל
25%	55%	21%	34%	אחר

סיכום ודין

במושג "פילנתרופיה מוסדית", בו נעשה שימוש בסקר זה נכללו מוסדות המוגדרים כמלכ"רים, בין אם הם רשומים כעמותות, כחברות לתועלת הציבור או כהקדשים. העיסוק המרכזי של מוסדות אלה הוא גיוס כספים ממקורות שונים ומימון, של יחידים וארגונים, במתכונת של חלוקת מענקים. בעוד שבארה"ב ובאירופה התנאי ההכרחי לקיומה של קרן הוא הימצאותו של נכס ראשוני (מבוסס הון בארה"ב או נכסים מסוג אחר בחלק ממדינות אירופה), בישראל הדרך בה מתייחסים לקרן היא עצם העובדה שהיא מחלקת מענקים. ההתייחסות לקרן קשורה בהגדרה המשפטית של מוסד הקרן שטרם נוסחה והתקבלה על ידי הממסד הרשמי בישראל.

אחת העובדות המרכזיות העולות מן הסקר היא ש-86% מכלל ההכנסות התרכזו אצל המוסדות הגדולים (המהווים רק 13% מכלל המוסדות). בנוסף, מרבית הפילנתרופיה בישראל מקורה בהכנסות מחו"ל (68%). שיעור ההכנסות ממשקי בית והמגזר העסקי בישראל הוא קטן למדי (6%) ו-5.5% בהתאמה). מרבית ההעברות מחו"ל מגיעות למספר קטן של מוסדות, אך היקפן גדול מאוד ביחס להעברות המתקבלות משאר מקורות המימון. כלומר, המוסדות הגדולים מצליחים לגייס את מרבית הכסף.

גם בצד ההוצאות אנו רואים ריכוז גדול למדי של המשאבים בידי קבוצה קטנה יחסית של ארגונים המוגדרים כגדולים. ראשית, 88% מההוצאות של כלל המוסדות הן של המוסדות הגדולים. שנית, אמנם 77% מההוצאות של התחום כולו מיועדות להעברות שוטפות והעברות הון שנותנים מוסדות הפילנתרופיה לארגונים אחרים ולמשקי בית. אולם 91% מן ההעברות השוטפות ו-82% מהעברות ההון ניתנו על ידי המוסדות הגדולים (אשר כאמור מהווים 13% מכלל המוסדות). ורק 1.5% מההעברות (שוטפות והון) ניתנו על ידי המוסדות הקטנים המהווים 54% מכלל המוסדות.

במבט השוואתי, התמונה בישראל היא מורכבת (ראה לוח 22). ישראל ממוקמת הרבה מתחת לארה"ב ולממוצע האירופאי (Heydemann & Topler, 2006) בכל הקשור למספר הקרנות ביחס לגודל האוכלוסיה. בישראל יש 8 קרנות לכל 100 אלף נפש והיא ממוקמת בין הולנד וגרמניה יחסית למצב בארה"ב, נפח הפעילות הכלכלית של הקרנות הישראליות גבוה. כמו כן, חלקן במימון המגזר השלישי ממוצע. נושא נכסי קרנות נשאר עדיין בבחינת נעלם במחקר זה.

לוח 22: קרנות בבחינה השוואתית- ישראל בהשוואה לארה"ב ומדינות נבחרות באירופה

מס' קרנות ל- 100,000 נפש	הוצאות כאחוז מה-GDP	מענקים כאחוז מהכנסות מגזר המלכ"רים	נכסי קרנות לנפש	
1	0.15			צרפת
2			€1,340	איטליה
5		2.11		הולנד
8	1.03	2.43	-	ישראל*
10	1.50	1.80	€ 354	גרמניה
200			€1,500	שבדיה
16		2.81	€536	בריטניה
17-19				ממוצע אירופאי
22	0.24	1.49	\$1,612	ארה"ב

*ארגוני מימון רשומים

מהסקר שערכנו עולה אפוא כי "השוק הפילנתרופי" המוסדי בישראל מאופיין בכמה תכונות מרכזיות:

ראשית, ישנו יבוא גדול למדי של הון מחו"ל עם חלק קטן יחסית של תרומות מישראל. ישראל בדומה למדינות העולם השלישי נהנית ממידה רבה של פילנתרופיה חוצת גבולות הזורמת אליה. זאת, בניגוד למדינות אחרות הנהנות ממידת פיתוח כלכלי דומה המהוות יצואן לתרומות ולא יבואן. רק חלק קטן מפעילות הפילנתרופיה הישראלית מוקדש לפעילות בינלאומית (2%). אמנם לישראל צרכים ייחודים, אולם עדיין דפוס זה לא תואם את היותה של ישראל כשחקן כלכלי מוביל, ואת חברותה במדינות ה-OECD ולא עולה בקנה אחד עם השינויים בדפוס הפילנתרופיה של יהדות התפוצות והמגמה המתחזקת להעדיף "מטרות אוניברסאליות וגלובליות" על פני תרומה לישראל. בארה"ב נמצאת פעילות פילנתרופית חוצת גבולות בשיעור הצמיחה הגבוה ביותר בהשוואה לתחומים אחרים להם תורמת הפילנתרופיה (The Center on Philanthropy, 2010).

שנית, קיימת ריכוזיות גבוהה למדי של ההון בידי קבוצה קטנה למדי של ארגונים תורמים. ארגונים רבים המחלקים מענקים אחראים רק לחלק קטן של המימון הפילנתרופי בישראל. יכולה להיות לעובדה זו תרומה ליעילות מגזר הפילנתרופיה- מן הממצאים עולה שבמוסדות הגדולים העברות (מענקים) מהוות את החלק הגדול ביותר מסך ההוצאות בהשוואה למוסדות קטנים ובינוניים. כלומר, הוצאות התפעול שלהם (שכר וקניות) הן הנמוכות ביותר (באחוזים כמובן), למרות שהשכר הממוצע

במוסדות הגדולים גבוה יחסית, והתרומה היחסית שלהם למימון המגזר השלישי גדולה יותר. העובדה שרוב המימון הפילנתרופי מקורו במספר קטן של ארגונים גדולים דומה למצב הקיים בארצות אחרות, בהן ארה"ב, בהן חלק קטן מהקרנות אחראי לרוב המענקים. יחד עם זאת, לריבוי הארגונים הפועלים (אף כי לחלקם תרומה יחסית קטנה) יכולה להיות תרומה פוטנציאלית לעידוד הפלורליזם החברתי והרעיוני וגיוון המענקים לתחומים וייעודים שונים. זהו יתרון חברתי החורג משאלת התועלות הכלכליות.

שלישית, הפילנתרופיה המוסדית בישראל תומכת בסוגים שונים של ארגונים, ולא מתמקדת בארגוני המגזר השלישי בלבד כנהוג בארצות הברית ובאירופה. התמיכה או ההעברות הכספיות השוטפות הגדולות ביותר הן למלכ"רים (40% מן ההעברות), אך כספים הועברו גם למגזר הציבורי-ממשלה, רשויות מקומיות ומוסדות לאומיים (35%). לעומת זאת, מרבית העברות ההון הן למגזר העסקי, כולל בתי חולים כלליים (78%). כספים פילנתרופים המועברים למגזר הציבורי הם מאפיין ייחודי של ישראל על אף שהדפוס של שותפויות בין קרנות וממשלה קיים גם באירופה.

הפילנתרופיה המוסדית בישראל בשונה ממדינות אלה מעורבת, איפוא, בפעילות ממשלתית או פעילות מעין ממשלתית כמו השתתפות במימון פעילותם של בתי חולים ציבוריים, בתי ספר וגופים ציבוריים אחרים. עובדה זו מחזקת ממצאים ממחקרים קודמים שעסקו בפילנתרופיה פרטית בישראל לפיהם לפילנתרופיה בישראל מטרות ייחודיות, כמו חיזוק מדינת ישראל ו"בניית עם ומולדת" (שמיד ורודיך, 2009; שמעוני 2008). מנקודת ראות זו תופשת הפילנתרופיה את עצמה כמשלימה ומוסיפה לפעילות הממשלה אך איננה מהווה לה תחליף. תפישה זו עולה בקנה אחד עם ממצאי מחקר אשר בחן את אפקט ההמרה בין מימון ממשלתי ומימון פרטי של מלכ"רים (חזן, 2009). חזן מצאה כי עבור מלכ"רים הפועלים בתחום הפילנתרופיה, מתקיים אפקט השלמה גדול במיוחד יחסית למלכ"רים מיתר תחומי הפעילות. כלומר הגדלת המימון הממשלתי את מוסדות הפילנתרופיה לא דוחקת, כי אם מעודדת הגדלת תרומות מן המגזר הפרטי. לארגונים אלה. ומכאן נראה שהציבור התורם בישראל תופס את פעילותם של מוסדות הפילנתרופיה כמשלימה ולא מחליפה את פעילות הממשלה יחד עם זאת בולטת העובדה כי בניגוד לארגונים הגדולים והממסדיים באופיים, הארגונים הקטנים הגדירו כמטרה העיקרית שלהם "צדקה", בדומה לארגונים דומים בחו"ל. אכן, בפועל מרבית המענקים של ארגונים אלה מופנים למשקי בית.

רביעית, הסקר מאושש ממצאי מחקרים אחרים ביחס לתחומים המועדפים לתרומה שהם: רווחה, חינוך, בריאות, אמנות, תרבות וספורט, ודת. הדבר עולה בקנה אחד גם עם התחומים העיקריים לפעילות הפילנתרופיה הפרטית בישראל ועם הממשק המתקיים בין הפילנתרופיה והמגזר הציבורי (שמיד ורודיך, 2009). בכל הקשור לפעילות הפילנתרופיה המוסדית בישראל נראה כי המודל הקיים מהווה שילוב של מודל יחסי קרנות-ממשלה שמציעים אנהיייר ואנהיייר ודאלי (Anheier, 2001; Anheier & Daly, 2006), לפיו קיים מספר רב יחסית של ארגוני מימון החולקים עם המדינה את האחריות למימון ואספקת שירותים.

חמישית, ההיקף הכולל של הוצאות הפילנתרופיה המוסדית בישראל הוא 1.03% מהתמ"ג. מהן, היקף העברות שניתנו על ידי מוסדות פילנתרופיה מתוך התמ"ג הוא 0.79%. יוצא אפוא שחלק ניכר מפעילות מוסדות הפילנתרופיה היא חלוקת מענקים ולא הפעלת שירותים. במקביל, מספר הנמוך יחסית של קרנות התומכות בארגון אחד קשור אף הוא למיקוד מוסדות המימון בחלוקת מענקים ופחות בהפעלה וניהול מיזמים חברתיים ואחרים.

שישית, בין השנים 2002-2006 סך ההעברות שניתנו על ידי מוסדות פילנתרופיה גדל בממוצע ב-2% בכל שנה. זו היא עליה קטנה יחסית בהיקף הפעילות הפילנתרופית. בעוד שצרכי הארגונים עולים, המענקים הניתנים לא גדלים באותו אופן. הדבר מבטא סטגנציה במימון הפילנתרופי המגיע לישראל מחו"ל וזה שמקורו בישראל ומהווה איתות אזהרה ביחס לתלות המגזר השלישי בישראל במימון חיצוני (Schmid & Rudich, 2009).

שביעית, רוב הארגונים הפילנתרופים פועלים "בכל הארץ" ואינם מוגבלים לאזור בו הם ממוקמים גאוגרפית. יחד עם זאת, מבין המוסדות הגדולים, שהם הנושאים ברוב נטל המימון של המגזר השלישי, חלק ניכר מקדיש את פעילותו למרכז הארץ. חלק קטן יחסית מהפעילות הפילנתרופית מוקדש לפריפריה בכלל ולדרום הארץ בפרט. הדבר מעלה לביקורת את שאלת החלוקה מחדש של משאבים ושל שוויוניות בפעילות הקרנות. אם אכן הפריפריה נהנית פחות מתרומת הפילנתרופיה המוסדית הרי זו מצטרפת לשורה של פעילויות חשובות אחרות המתעלמות מהפריפריה והמונעות ממנה להתפתח כמו חלקי המדינה האחרים.

זהו סקר ראשון מסוגו שנערך בישראל הנותן מידע על היקף הפילנתרופיה המוסדית. הנתונים שנאספו הם לשנת 2006, ולעובדה זו חולשה מסוימת לגבי הערכת היקף הפילנתרופיה המוסדית לשנת 2010, שנתונים לגביה יתקבלו רק בשנים הבאות. עם זאת, חשיבותו של הסקר היא בהבנת מבנה הפילנתרופיה המוסדית ומקורות המימון של מוסדות הפילנתרופיה, התורמים למגוון של תחומים חשובים ביותר ביניהם רווחה, חינוך ובריאות. הפילנתרופיה המוסדית, על אף שהיא אינה המקור העיקרי למימון הפעילות של המגזר השלישי בישראל, מהווה גורם מימון חשוב התורם לפיתוח פרויקטים ומיזמים חדשים אותם מפעילים הארגונים ללא כוונת רווח.

נתוני הסקר מהווים בסיס מוצק למעקב אחר התפתחות הפילנתרופיה המוסדית בישראל בשנים הקרובות ומעורבותה בייזום והפעלת תוכניות ומיזמים חברתיים, חינוכיים, תרבותיים ואחרים. סקר דומה על היקף הפילנתרופיה הפרטית טוב שייערך אף הוא, אך למצער אין בידינו עדיין את הכלים המתאימים להערכת היקפה של פילנתרופיה זו. מעקב ולימוד שיטתי של תחומים אלה יאפשרו לנו הבנה טובה יותר של הפילנתרופיה הישראלית הנמצאת לדעתנו בתהליך של גיבוש זהותה, הייחודיות שלה, תפקידיה ושליחותה.

מקורות

- גדרון ב', אלון י', שלנגר א' ושוורץ ר' (2006). **מגזר הקרנות הפילנתרופיות וארגוני המימון בישראל**. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי.
- חזן א. (2009). **הקשר בין מימון ממשלתי למימון פרטי של מימון המגזר השלישי**. ירושלים: המרכז לחקר הפילנתרופיה בישראל, האוניברסיטה העברית בירושלים
- חסקי-לוונטל, ד., קבלו, פ. (2009). **מהנדיב הידוע ועד הקרן החדשה לישראל**. ירושלים: המרכז לחקר הפילנתרופיה בישראל, האוניברסיטה העברית בירושלים
- מנהל הכנסות המדינה (2009). **המלצות הצוות לבחינת קיומן של "עמותות קרן" או "חברות קרן לתועלת הציבור" והסדרים שיחולו לגביהן בהמשך להחלטת ממשלתה מס' 3190**. מצגת שהוצגה במסגרת השולחנות העגולים, ביום חמישי, 31.12.09, י"ד טבת התש"ע.
- קבלו, פ' (2009). ארגונים חוץ ממשלתיים בחברה היהודית בארץ ישראל ובמדינת ישראל, בתוך א' רחום, **חזרה לפוליטיקה: המדינה המודרנית, ריבונות ולאומיות**, ירושלים: מרכז זלמן שז"ר, עמ' 275 – 304.
- Anheier, H. (2001). *Foundations in Europe: A comparative perspective*, London School of Economics and Political Science, Centre for Civil Society.
- Anheier, H. K. & Daly S. (2006). *The Politics of Foundations: A Comparative Analysis*. New York & London: Routledge.
- Anheier, H., & Daly, S. (2004). *Philanthropic foundations: a new global force?* In H. Anheier, M. Glasius & M. Kaldor (Eds.), *Global civil society 2004/5* (pp. 158-176): Sage Pubns Ltd.
- Anheier H. & List. R.A. (2005). *A dictionary of civil society, philanthropy, and the non-profit sector*. London/ New York : Routledge.
- Anheier, H. K., & Toepler, S. (1999). *Private funds, public purpose: Philanthropic foundations in international perspective*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

- GivingUSA (2009). *Giving USA 2009: The Annual Report on Philanthropy for the Year 2008*, Glenview, Ill. : AAFRC Trust for Philanthropy.
- Dulany P., & Winder D. (2001). *The Status of and Trends in Private Philanthropy In the Southern Hemisphere - A Discussion Paper for the Executive Session on the Future of Philanthropy Of the International Network on Strategic Philanthropy*, New York, NY: The Synergos Institute.
- Esping- Anderson, G. (1990). *The three worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Cambridge.
- Frumkin, P. (2006a). *Strategic giving: The art and science of philanthropy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Frumkin, P. (2006b). Accountability and legitimacy in American foundation philanthropy. In K. Prewitt, M. Dogan, S. Heydemann and S. Toepler (Eds.), *The legitimacy of philanthropic foundations: United States and European perspectives* (pp. 99-122). New York: Russell Sage Foundation.
- Heydemann, S., & Toepler S (2006). Foundations and the challenge of legitimacy in comparative perspective. In K. Prewitt, M. Dogan, S. Heydemann, & S. Toepler (Eds.), *The legitimacy of philanthropic foundations: United States and European perspectives* (pp. 3-26). New York: Russell Sage Foundation.
- Najam, A., (2000).The Four-C's of Third Sector– Government Relations. *NONPROFIT MANAGEMENT & LEADERSHIP*, 10 (4), 375-396.
- Pinter, F. (2001). The Role of Foundations in the Transformation Process in Central and Eastern Europ. In (Eds). In Andreas Schlüter, Volker Then, and Peter Walkenhorst (eds), *Foundations in Europe: Society, management and law*. London: Directory of Social Change. Retrieved, May 9th
<http://www.pinter.org.uk/foundationsineurope.pdf>

- Prewitt, (2006). Foundations, in Walter W. Powell and Richard Steinberg (Eds) *The nonprofit sector: a research handbook* (pp.355-377). New Haven : Yale University Press.
- Prewitt, K. (2004). The Foundation and the Liberal Society, paper Prepared for the “Legitimacy and Functions of Foundations in Europe and the United States”.
- Renz, Loren & Atienza, Josefina (2006). . International Grantmaking Update. New York, NY: Foundation Center, p. 7.
- Salamon, L.M. & Anheier H. K. (1998). Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally *Voluntas* 9 (3):213.
- Schmid H & Rudich A., (2009). The Implications of the Decline in Philanthropy on Israeli Non-profit Organizations and Social Services - A Position paper presented at the "president's conference”.
- Singer A., (2008). Charity in Islamic societies. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Smith, A. & K. Borgmann (2001), Foundations in Europe: the historical context. Pp. 2-34 in: Schlüter, A., V. Then & P. Walkenhorst (Eds), *Foundations in Europe. Society, Management and Law*. London: CAF Directory of Social Change/Bertelsmann Foundation.
- Smith. J. A., (1999). The evolving American foundation. In C. T. Clotfelter & T. Ehrlich (Eds.), *Philanthropy and the nonprofit sector in a changing America* (pp. 34–51). Bloomington, Ind.: Indiana University Press.
- The Center on Philanthropy at Indiana University. (2010). *Giving USA 2010* estimates of 2009 giving. Giving USA Foundation, Glenview, Illinois.
- Young, D. R. (2006). Complementary, supplementary, or adversarial?: Nonprofit-government relations. In E. T. Boris, C. E. Steuerle (Eds.) *Nonprofits & government: Collaboration & conflict* .Washington: The Urban Institute Press.

פרסומי המרכז לחקר הפילנתרופיה בישראל:

- לא רק אהבת האדם: הפילנתרופיה בראי התיאוריה והמחקר – **אבישג רודיך**
- עסקים ופילנתרופיה חדשה בישראל: אתנוגרפיה של תורמים גדולים – **ברוך שמעוני**
- סקר עמדות הציבור הרחב ביחס לפילנתרופיה ופילנתרופים – **הלל שמיד ואבישג רודיך**
- קרנות יהודיות – **ג'ף סלומון**
- על פילנתרופיה ואפקטיביות – תחום החינוך בישראל – **גדליה אורבך**
- מהנדיב הידוע ועד הקרן החדשה לישראל: ערוצי תרומה לארץ ישראל ולמדינת ישראל
- משלהי התקופה העות'מאנית ועד היום – **דבי חסקי-לוונטל ופולה קבלו**
- פילנתרופית העלית בישראל: מאפיינים, מניעים ודפוסי תרומה – **הלל שמיד, אבישג רודיך, בשיתוף חנה שאול בר-ניסים**
- הקשר בין מימון ממשלתי למימון פרטי של מימון המגזר השלישי – **אסנת חזן**
- פעילות סנגור של קרנות והשפעתן על מדיניות ציבורית-הנסיון האמריקאי – **ג'ואל ל' פליישמן**
- הסיכה שצריכה לעצבן את הפיל: יחסי הגומלין בין קרנות פילנתרופיות לממשלה בפיתוח מיזמים חברתיים – **מיכל אלמוג-בר ואסתר זיכלינסקי**

